

گزارش فصلی

تحولات اقتصاد ایران

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

بهار ۱۴۰۳

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش بر مبنای داده‌هایی است که در زمان انتشار آن (۱۴ تیر ۱۴۰۳) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند، قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌کند.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۳	مقدمه
۳	۱. بخش واقعی
۵	نفت
۶	مسکن
۷	نیروی کار
۸	۲. قیمت‌ها و تورم
۱۰	۳. تراز پرداخت‌ها
۱۲	۴. بازار ارز
۱۳	۵. متغیرهای پولی و اعتباری
۱۶	۶. وضعیت مالی دولت
۱۶	قانون بودجه سال ۱۴۰۳
۲۰	عملکرد مالی دولت در فصل نخست ۱۴۰۳
۲۲	۷. بازار سرمایه
۲۴	۸. سایر تحولات
۲۴	۹. نکات کلیدی

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در بهار ۱۴۰۳»، درصد تغییر این درآمدها در بهار ۱۴۰۳ نسبت به بهار ۱۴۰۲ است.

نسخه الکترونیکی این گزارش و شماره‌های قبل از آن در آدرس زیر قابل دسترسی است:

<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	زمستان ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۱	بهار ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۲	پاییز ۱۴۰۲	زمستان ۱۴۰۲	سال ۱۴۰۲	بهار ۱۴۰۳
مشارکت و بیکاری (درصد)								
نرخ مشارکت جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۴۰/۵	۴۰/۹	۴۱/۲	۴۱/۶	۴۱/۵	۴۰/۸	۴۱/۳	-
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۹/۷	۹/۰	۸/۲	۷/۹	۷/۶	۸/۶	۸/۱	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۴/۲	۲۲/۶	۲۱/۶	۲۰/۱	۲۰/۶	۲۲/۵	۲۱/۲	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)								
تولید ناخالص داخلی	۵/۳	۴/۰	۵/۷	۳/۸	۴/۲	۴/۵	۴/۵	-
صنایع و معادن	۹/۰	۶/۵	۳/۸	۳/۷	۳/۸	۶/۶	۴/۵	-
نفت	۱۲/۰	۱۰/۰	۱۶/۵	۱۷/۸	۱۴/۳	۱۰/۲	۱۴/۷	-
کشاورزی	۱/۵	۱/۱	۰/۶	۰/۱	۰/۲	۰/۱	۰/۲	-
خدمات	۲/۹	۲/۷	۵/۶	۳/۱	۳/۷	۲/۸	۳/۸	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۴/۷	۳/۵	۴/۶	۲/۷	۳/۳	۳/۹	۳/۶	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	۶/۰	۶/۷	۱/۴	۶/۲	۴/۴	۱۴/۲	۷/۲	-
نفت (هزار بشکه در روز)								
متوسط تولید*	۲,۵۷۲	۲,۵۶۵	۲,۶۹۲	۲,۹۹۹	۳,۱۵۳	۳,۱۷۳	۳,۰۰۴	-
نرخ تورم نقطه به نقطه (درصد)								
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۴۰۰=۱۰۰)	۵۰/۳	۴۵/۸	۵۰/۶	۳۹/۵	۳۹/۶	۳۵/۴	۴۰/۷	۳۱/۳
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۴۶/۸	۴۴/۳	۴۲/۴	۴۵/۳	۴۳/۶	-	-	-
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)								
صادرات نفتی	۱۳,۱۲۱	۵۵,۴۱۰	۱۳,۶۲۶	۱۴,۴۹۶	۱۴,۱۹۳	۱۴,۴۶۹	۵۶,۷۸۴	-
صادرات غیرنفتی	۱۰,۱۴۴	۴۲,۲۴۷	۹,۹۲۶	۱۰,۲۹۳	۱۱,۵۵۹	۱۱,۸۰۴	۴۳,۵۸۲	-
واردات کالا	۲۲,۱۶۷	۷۵,۴۰۹	۱۷,۳۳۸	۱۹,۶۳۹	۲۲,۰۷۲	۱۸,۸۵۵	۷۷,۹۰۴	-
تراز حساب کالا	۱,۰۹۸	۲۲,۲۴۷	۶,۲۱۳	۵,۱۵۱	۳,۶۷۹	۷,۴۱۸	۲۲,۴۶۲	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۱۲,۰۲۳	-۳۳,۱۶۳	-۷,۳۱۹	-۹,۲۵۱	-۹,۵۲۶	-۷,۰۲۵	-۳۳,۱۲۲	-
تراز حساب جاری	-۱,۶۰۲	۱۴,۲۰۵	۴,۳۹۳	۲,۶۲۲	-۶۸۸	۳,۹۷۵	۱۰,۳۰۱	-
تراز حساب سرمایه	۱,۱۱۳	-۱۵,۰۶۹	-۹,۳۵۴	-۶,	-۴,۸۱۴	-۲,۰۴۲	-۲۳,۲۳۵	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	۱,۱۴۰	۴,۰۳۳	-۸۱	۱,۱۲۴	۱۸۲	۷۱۴	۱,۹۳۹	-
نرخ برابری هر دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)								
بازار آزاد (اسکناس)	۴۳۰,۸۱۶	۳۴۳,۵۳۶	۵۰۷,۰۹۸	۴۹۵,۶۱۸	۵۰۶,۲۵۴	۵۵۴,۴۰۱	۵۱۴,۹۹۹	۶۱۱,۶۲۰
بازار متشکل ارزی (حواله)	۳۰۷,۳۶۸	۲۷۳,۵۷۱	۳۷۹,۱۷۱	۳۷۶,۸۶۵	۳۷۸,۵۰۳	۳۹۶,۹۶۵	۳۸۲,۱۵۸	۴۱۴,۶۵۴
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)								
پایه پولی	۸,۶۰۰	۸,۶۰۰	۹,۰۸۱	۹,۸۱۱	۱۰,۳۳۲	۱۱,۰۱۶	۱۱,۰۱۶	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۳,۹۱۲	۳,۹۱۲	۳,۹۳۳	۵,۲۱۱	۶,۲۰۵	-	-	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	-۱,۹۸۶	-۱,۹۸۶	-۷۵۱	۷۷	-۲۲۷	-	-	-
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۶,۸۲۴	۶,۸۲۴	۵,۷۹۴	۴,۹۲۷	۴,۴۸۶	-	-	-
نقدینگی	۶۳,۳۷۷	۶۳,۳۷۷	۶۵,۸۶۰	۷۰,۹۹۱	۷۴,۹۸۰	۷۸,۸۰۹	۷۸,۸۰۹	-
حجم پول	۱۶,۲۹۷	۱۶,۲۹۷	۱۶,۹۴۷	۱۷,۹۱۳	۱۸,۰۱۴	۱۹,۱۴۹	۱۹,۱۴۹	-
سپرده‌های دیداری	۱۵,۰۷۱	۱۵,۰۷۱	۱۵,۷۴۸	۱۶,۶۷۸	۱۶,۷۴۶	-	-	-
شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)	۴۷,۰۸۰	۴۷,۰۸۰	۴۸,۹۱۳	۵۳,۰۷۸	۵۶,۹۶۶	۵۹,۶۶۰	۵۹,۶۶۰	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)								
داده‌های این بخش در دسترس نیست.								
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)								
شاخص کل	۱,۹۶۰,۴۵۷	۱,۹۶۰,۴۵۷	۲,۱۷۳,۸۹۳	۲,۱۲۱,۲۱۳	۲,۲۱۰,۲۱۷	۲,۱۹۵,۰۹۲	۲,۱۹۵,۰۹۲	۲,۰۴۳,۹۸۰
شاخص مالی	۱,۷۰۶,۲۸۷	۱,۷۰۶,۲۸۷	۲,۰۰۷,۹۷۰	۱,۹۰۳,۱۳۱	۱,۹۴۹,۵۶۴	۱,۹۱۷,۷۲۸	۱,۹۱۷,۷۲۸	۱,۷۹۵,۶۶۴
شاخص صنعت	۱,۸۶۷,۴۰۶	۱,۸۶۷,۴۰۶	۲,۰۵۲,۹۷۶	۲,۰۱۲,۰۵۷	۲,۱۰۱,۱۱۵	۲,۰۸۹,۹۸۹	۲,۰۸۹,۹۸۹	۱,۹۴۴,۱۲۶
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۷۵,۲۱۳	۷۵,۲۱۳	۸۲,۵۰۸	۷۷,۲۶۱	۸۰,۰۹۴	۷۹,۴۰۸	۷۹,۴۰۸	۷۳,۴۷۷

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی ایران، مرکز آمار ایران و بورس اوراق بهادار تهران
* بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع ثانویه)

مقدمه

شبه پول و نقدینگی و همچنین خلاصه وضعیت دارایی‌ها و بدهی‌های سیستم بانکی تا پایان بهمن‌ماه ۱۴۰۲ و وضعیت سپرده‌ها و تسهیلات بانکی تا پایان فروردین‌ماه ۱۴۰۳ را نشان می‌دهد.

با توجه به عدم انتشار اطلاعات رسمی از عملکرد بودجه دولت در سال ۱۴۰۳ در زمان تهیه این گزارش، صرفاً به وضعیت درآمدهای مالیاتی و میزان نحوه انتشار اوراق دولتی در سال ۱۴۰۳ پرداخته شده است. همچنین در این بخش، قانون بودجه ۱۴۰۳ و تغییرات آن نسبت به لایحه بودجه این سال مورد بررسی قرار گرفته است. تحولات متغیرهای اصلی بازار سرمایه از جمله ارزش کل معاملات، حجم معاملات، تعداد دفعات معاملات و ارزش بازار به همراه نحوه تأمین مالی شرکت‌های بورسی در بهار ۱۴۰۳ در هفتمین بخش گزارش نشان داده شده است. در بخش سایر تحولات نیز روش آرایه وعده‌های اقتصادی نامزدهای چهاردهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری ایران به بوته نقد گذاشته شده است.

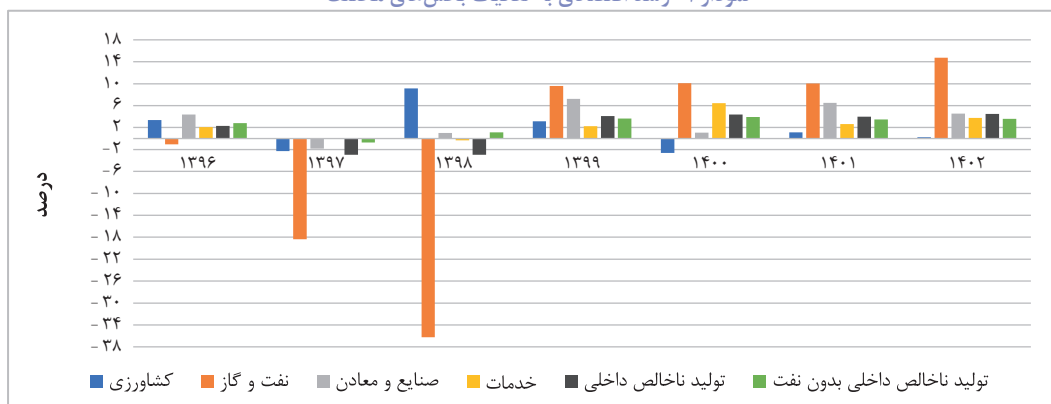
گزارش حاضر به بررسی آخرین تحولات اقتصاد ایران به تفکیک بخش‌های مختلف می‌پردازد. در بخش واقعی، رشد و تغییرات تولید ناخالص داخلی در سال ۱۴۰۲ بر اساس گزارش‌های مرکز آمار ایران و بانک مرکزی ایران، تولید و قیمت نفت خام سنگین تا اردیبهشت ۱۴۰۳، تحولات بازار نیروی کار در سال ۱۴۰۲ و نهایتاً روند قیمت و معاملات مسکن در شهر تهران بررسی شده است. تغییرات شاخص‌های قیمت مصرف‌کننده به صورت ماهانه، نقطه‌به‌نقطه و سالانه در بهار ۱۴۰۳ و همچنین روند تحولات شاخص قیمت تولیدکننده تا ماه نخست سال ۱۴۰۳ در بخش قیمت‌ها و تورم مورد توجه قرار گرفته است. بخش سوم گزارش، تحولات تراز پرداخت‌ها را در سال ۱۴۰۲ و روند واردات و صادرات گمرکی را در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ پوشش داده است. در بخش چهارم به تحولات روزانه قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بهار ۱۴۰۳ در بازار آزاد و بازار متشکل ارزی پرداخته شده است. بخش پنجم گزارش، تحولات متغیرهای پولی و اعتباری به تفکیک پایه پولی، حجم پول،

۱. بخش واقعی

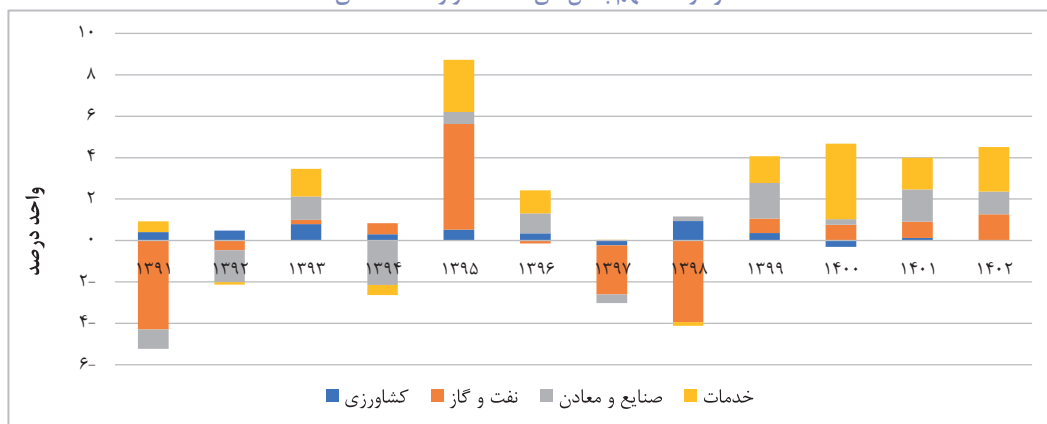
به بخش خدمات با سهم از رشد ۲/۲ واحد درصدی بوده است. سهم از رشد بخش نفت نیز برای این مدت معادل ۱/۲ واحد درصد محاسبه شده، در حالی که این سهم در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ معادل ۰/۸ واحد درصد بوده است. رشد ۱۴/۷ درصدی بخش نفت در سال ۱۴۰۲ در حالی رقم خورد که در مجموع سال ۱۴۰۱ نیز رشد قابل توجه ۱۰/۰ درصدی برای این بخش ثبت شده بود. باید توجه داشت که هیچ خبر رسمی از توافق سیاسی بین ایران و آمریکا منتشر نشده و به نظر می‌رسد تسهیل تحریم‌ها و افزایش صادرات نفت ایران به چین در این مدت تا حدی ناشی از نیاز جهان به کنترل قیمت جهانی نفت بوده است. رشد اقتصادی بدون نفت در سال ۱۴۰۲ معادل ۳/۶ درصد برآورد شده است. نمودار ۱ رشد اقتصادی را به تفکیک بخش‌های مختلف و نمودار ۲ سهم این بخش‌ها را از رشد اقتصادی در سال‌های اخیر بر اساس گزارش‌های بانک مرکزی نشان می‌دهد.

آخرین آمار منتشرشده حساب‌های ملی سال ۱۴۰۲ از سوی بانک مرکزی در زمان تهیه این یادداشت از رشد مثبت اقتصادی ۴/۵ درصدی در زمستان و همچنین کل سال ۱۴۰۲ حکایت دارد. در طول سال ۱۴۰۲، همه بخش‌های اصلی اقتصادی رشد‌های مثبت را تجربه کردند. در گزارش مرکز آمار نیز رشد مثبت اقتصادی ۵/۷ درصدی در مجموع سال ۱۴۰۲ و ۲/۹ درصدی در زمستان این سال به ثبت رسیده است. باید توجه داشت که گزارش مرکز آمار به قیمت‌های بازار محاسبه شده و گزارش بانک مرکزی به قیمت پایه (عوامل تولید) آرایه شده است. در عین حال تفاوت‌هایی در نحوه دسته‌بندی فعالیت‌های اقتصادی بین این دو گزارش وجود دارند. علاوه بر این، جهت محاسبه تولید به قیمت ثابت در گزارش بانک مرکزی سال پایه ۱۳۹۵ در نظر گرفته شده و در گزارش مرکز آمار ایران از سال پایه ۱۳۹۰ استفاده شده است. بر اساس گزارش بانک مرکزی، بخش عمده رشد اقتصادی در سال ۱۴۰۲ مربوط

نمودار ۱- رشد اقتصادی به تفکیک بخش‌های مختلف

نمودار ۲- سهم بخش‌های مختلف از رشد اقتصادی

مأخذ: بانک مرکزی ایران

بیشترین رشد (۲۲/۰ درصد) و فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی کمترین رشد (منفی ۶/۴ درصد) را تجربه کرده‌اند. زیربخش اطلاعات و ارتباطات به تنهایی سهم ۱/۰ واحد درصدی از رشد اقتصادی ۴/۵ درصدی در این سال داشته است.

نرخ رشد اقتصادی گروه کشاورزی در گزارش بانک مرکزی مثبت ۰/۲ درصد و در گزارش مرکز آمار منفی ۲/۲ درصد برای سال ۱۴۰۲ گزارش شده است. جدول ۱ جزئیات نرخ رشد اقتصادی را در فصول مختلف سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ برای گروه‌های اصلی اقتصاد کشور بر مبنای گزارش بانک مرکزی نشان می‌دهد.

گروه صنایع و معادن در گزارش بانک مرکزی در سال ۱۴۰۲ معادل ۴/۵ درصد رشد داشته است. تمام زیربخش‌های این گروه در این مدت رشد مثبت را تجربه کرده‌اند، اگرچه رشد زیربخش ساختمان بیشترین (۷/۱ درصد) و رشد زیربخش آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه کمترین (۲/۱ درصد) بوده است. زیربخش ساختمان در زمستان سال ۱۴۰۲ رشد قابل توجه ۱۷/۰ درصدی را تجربه کرده است.

طبق گزارش بانک مرکزی، گروه خدمات در سال ۱۴۰۲ رشد ۳/۸ درصدی داشته است. در این گروه زیرمجموعه اطلاعات و ارتباطات

جدول ۱- نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد - واحد درصد)

سهم از رشد در سال ۱۴۰۲	۱۴۰۲					۱۴۰۱					
	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۰/۰	۰/۲	۰/۱	۰/۲	۰/۱	۰/۶	۱/۱	۱/۵	۱/۱	۰/۸	۱/۹	گروه کشاورزی
۱/۲	۱۴/۷	۱۰/۲	۱۴/۳	۱۷/۸	۱۶/۵	۱۰/۱۰	۱۲/۰	۱۵/۴	۱۰/۵	۳/۵	گروه نفت و گاز
۱/۱	۴/۵	۶/۶	۳/۸	۳/۷	۳/۸	۶/۵	۹/۰	۸/۲	۸/۵	۰/۰	گروه صنایع و معادن
۲/۲	۳/۸	۲/۸	۳/۷	۳/۱	۵/۶	۲/۷	۲/۹	۳/۰	۲/۴	۲/۳	گروه خدمات
-	۳/۶	۳/۹	۳/۳	۲/۷	۴/۶	۳/۵	۴/۷	۴/۱	۳/۵	۱/۷	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بدون نفت)
۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۲	۳/۸	۵/۷	۴/۰	۵/۳	۴/۹	۳/۹	۱/۹	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سال ۱۴۰۲ (به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۹۵)

شامل هزینه‌های تحقیق و توسعه، اکتشاف معادن، اشیای گران‌بها و سایر اقلام می‌شود. رشد تشکیل سرمایه به شکل ماشین‌آلات در سال ۱۴۰۲ معادل ۷/۹ درصد بوده، در حالی که تشکیل سرمایه به شکل ساختمان رشد ۷/۱ درصدی را تجربه کرده است. تشکیل سرمایه در دسته سایر نیز در این مدت کاهش ۰/۵ درصدی را به ثبت رسانده است.

عملکرد تجارت خارجی کشور در گزارش بانک مرکزی از افزایش قابل توجه صادرات کالاها و خدمات (رشد ۱۷/۱ درصدی) و افزایش کمتر واردات کالاها و خدمات (رشد ۳/۰ درصدی) در سال ۱۴۰۲ حکایت دارد. جدول ۲ نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی را به تفکیک اجزای آن و بر اساس گزارش بانک مرکزی به تصویر می‌کشد.

داده‌های بانک مرکزی نشان می‌دهند که روند کاهش مصرف بخش خصوصی که به افت مستمر رفاه خانوار در سال‌های پایانی دهه ۹۰ منجر شده بود، از فصل چهارم سال ۱۳۹۹ متوقف شده و رشد مصرف بخش خصوصی در سال ۱۴۰۲ نیز ادامه داشته است (۴/۱ درصد). در مقابل، رشد مصرف دولتی در سال ۱۴۰۲ معادل منفی ۱/۷ درصد عنوان شده است.

طبق گزارش بانک مرکزی، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در سال ۱۴۰۲ رشد قابل توجه ۷/۲ درصدی را تجربه کرده است. تا بهار ۱۴۰۰ در گزارش‌های بانک مرکزی، تشکیل سرمایه به دو گروه ساختمان و ماشین‌آلات تقسیم‌بندی می‌شد، در حالی که پس از آن دسته سومی تحت عنوان «سایر تشکیل سرمایه» اضافه شده که

جدول ۲- نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

۱۴۰۲					۱۴۰۱					
سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	سال	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۴/۱	۳/۷	۱/۱	۳/۶	۸/۳	۸/۷	۱۲/۱	۱۰/۹	۵/۴	۶/۴	مصرف خصوصی
-۱/۷	۱/۸	-۸/۷	-۳/۵	۴/۱	-۳/۶	-۱۰/۶	۱۶/۲	-۹/۱	-۶/۵	مصرف دولتی
۷/۲	۱۴/۲	۴/۴	۶/۲	۱/۴	۶/۷	۶/۰	۱۵/۱	۶/۶	-۱/۴	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
۷/۹	۱۱/۳	۶/۲	۱۱/۳	۰/۵	۱۵/۴	۱۰/۶	۲۴/۹	۱۱/۸	۱۵/۱	ماشین‌آلات
۷/۱	۱۷/۱	۳/۳	۳/۴	۱/۷	۱/۲	۳/۲	۶/۹	۳/۹	-۹/۴	ساختمان
-۰/۵	۳/۹	-۸/۲	-۴/۱	۶/۸	-۰/۴	-۸/۱	۱۹/۵	۰/۷	-۸/۷	سایر
خالص صادرات کالاها و خدمات										
۱۷/۱	۱۵/۲	۱۲/۴	۲۸/۱	۱۴/۳	۸/۲	۵/۵	۱۳/۸	۶/۲	۷/۳	صادرات کالاها و خدمات
۳/۰	-۵/۵	۱۲/۵	۴/۳	۱/۳	۷/۵	۳/۱	۰/۶	۱۳/۶	۱۴/۶	واردات کالاها و خدمات
۵/۰	۵/۳	۴/۷	۴/۱	۶/۳	۳/۸	۵/۷	۴/۱	۳/۲	۲/۲	تولید ناخالص داخلی (به قیمت بازار)

ماخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سال ۱۴۰۲ (به قیمت‌های جاری و ثابت سال پایه ۱۳۹۵)

از این زیربخش، زیربخش ساختمان با رشد ۳/۴ درصدی قرار دارد که کمتر از رشد ۷/۱ درصدی محاسبه شده برای این زیربخش از سوی بانک مرکزی است. در گزارش مرکز آمار، زیرگروه تأمین آب، برق و گاز طبیعی در سال ۱۴۰۲ انقباض ۶/۱ درصدی را تجربه کرده و همین مسأله منجر به رشد منفی ۰/۶ درصدی گروه صنایع در این مدت شده است.

در گزارش مرکز آمار، بخش خدمات در سال ۱۴۰۲ با رشد ۵/۷ درصدی همراه بوده است. در این بین رشد زیربخش واسطه‌گری‌های مالی معادل ۹/۸ درصد عنوان شده، در حالی که رشد زیربخش فعالیت‌های مالی و بیمه (واسطه‌گری‌های مالی) در گزارش بانک مرکزی منفی ۰/۷ درصد برای سال ۱۴۰۲ ثبت شده است.

روند تغییرات مصرف خصوصی در گزارش مرکز آمار اما مشابه بانک مرکزی است. در این گزارش مصرف خصوصی در سال ۱۴۰۲ افزایش ۵/۲ درصدی را ثبت کرده است. همچنین رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در بخش ماشین‌آلات و ساختمان در سال ۱۴۰۲ به ترتیب معادل ۶/۲ درصد و ۳/۴ درصد به روایت مرکز آمار بوده است.

از طرف دیگر و بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار در سال ۱۴۰۲ و به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ معادل ۵/۷ درصد رشد داشته است و رشد اقتصادی بدون نفت در این مدت ۳/۴ درصد عنوان شده است. در گزارش مرکز آمار، بخش استخراج نفت و گاز طبیعی (به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های گروه صنعت) که از سال ۱۳۹۹ تا سال ۱۴۰۱ همواره رشد مثبت اما کمتر از ۱۰ درصد داشته، در سال ۱۴۰۲ رشد قابل توجه ۲۰/۳ درصدی را تجربه کرده تا سهم ۲/۸ واحد درصدی از رشد اقتصادی داشته باشد. به عبارت دیگر طبق گزارش بانک مرکزی حدود یک چهارم رشد اقتصادی مرهون بخش نفت بوده، در حالی که طبق گزارش مرکز آمار، این سهم به حدود یک دوم نزدیک است. در این زمینه البته باید به تفاوت دسته‌بندی و نحوه محاسبه این دو نهاد نیز توجه داشت.

در گزارش مرکز آمار گروه صنعت شامل استخراج نفت و گاز طبیعی نیز می‌شود و بیشترین رشد در بین زیرمجموعه‌های این گروه در سال ۱۴۰۲ مربوط به همین زیربخش استخراج نفت و گاز طبیعی است. پس

نفت

نیمه نخست سال ۱۳۹۷ به این سو رسیده است، اگرچه هنوز با رکورد ۳/۸ میلیون بشکه در روز در دوره پس از توافق هسته‌ای فاصله دارد. آمار صادرات نفتی در سال‌های اخیر از آمار تولید محرمانه‌تر تلقی شده و تقریباً هیچ آمار رسمی از آن منتشر نمی‌شود. طبق آخرین اطلاعات دریافتی از وبسایت تانکر ترکرز^۱، صادرات نفت خام و میعانات گازی ایران در سه ماهه نخست سال ۲۰۲۴ مجموعاً به حدود ۱۴۱/۷ میلیون بشکه رسید. در ماه مارس ۲۰۲۴، صادرات نفت خام و میعانات گازی ایران به طور متوسط معادل ۱/۸ میلیون بشکه در روز بوده که بالاترین رقم از اکتبر ۲۰۱۸ به این سو محسوب می‌شود. این افزایش در صادرات نفت به دلیل تقاضای بالای چین و مسامحه بیشتر دولت ایالات متحده آمریکا در خصوص تحریم‌های اقتصادی بوده است. صادرات نفت ایران در سال ۱۳۹۸ به حدود ۲۰۰ هزار بشکه در روز و با شیوع ویروس کرونا و کاهش تقاضای جهانی در اوایل سال ۱۳۹۹ حتی به زیر ۱۰۰ هزار بشکه در روز رسیده بود. اما به مرور و به ویژه پس از روی کار آمدن دولت جدید در آمریکا و گسترش واکسیناسیون عمومی در بسیاری از کشورهای جهان و رفع محدودیت‌های ناشی از کرونا و افزایش تقاضای جهانی نفت، این رقم بهبود یافت. جنگ روسیه و اوکراین و افزایش قیمت جهانی نفت نیز به افزایش حجم صادرات نفتی ایران کمک کرده است. با این حال

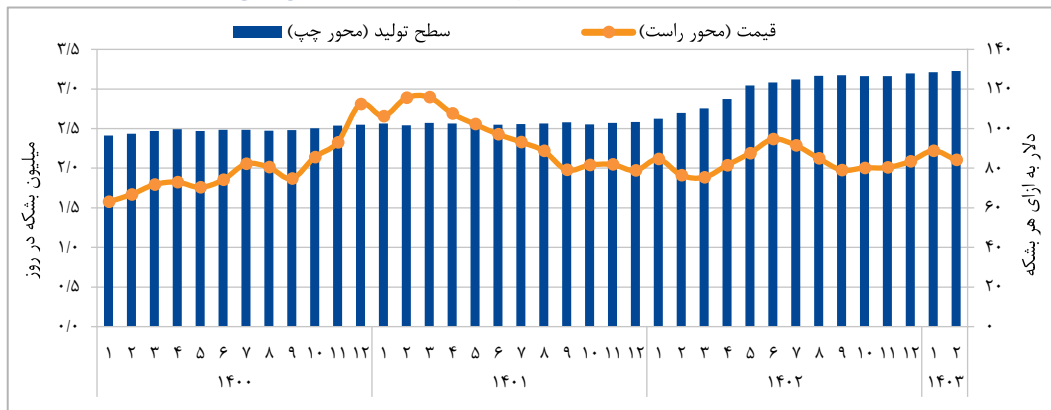
بخش نفت که در پی شرایط خاص تحریمی ایران، تقریباً از اوایل سال ۱۳۹۸ تا اواخر سال ۱۳۹۹ سهم کم‌رنگی از ارزش افزوده ایجادشده در کشور داشت، با روی کار آمدن رییس جمهور بایدن در آمریکا و افزایش قیمت جهانی نفت، به تدریج سهم خود را افزایش داد. بر اساس گزارش مقدماتی بانک مرکزی، در سال ۱۴۰۲، سهم گروه نفت و گاز از کل ارزش افزوده ایجادشده در کشور به قیمت‌های جاری به رقم ۸/۵ درصد رسیده که اگرچه نسبت به سال قبل از آن کاهش ۳/۳ واحد درصدی را نشان می‌دهد، اما از سهم‌های ۷/۰ درصدی و ۳/۷ درصدی این بخش به ترتیب در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۳۹۹ بیشتر است. شایان ذکر است که سهم گروه نفت و گاز از تولید ناخالص داخلی در سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۱۴/۵ درصد، ۱۲/۵ درصد و ۶/۳ درصد بوده است. انتشار رسمی آمار تولید نفت کشور تقریباً از همان اوایل دور جدید تحریم‌ها در سال ۱۳۹۷ مختل شد و بهترین آمار در دسترس آن مربوط به گزارش‌های اوپک است که از منابع ثانویه دریافت می‌شود. بر اساس این گزارش‌ها، کل تولید نفت خام کشور در ماه مه ۲۰۲۴ (تقریباً مطابق با اردیبهشت ۱۴۰۳)، به ۳/۲ میلیون بشکه در روز رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل، رشد ۱۹/۶ درصدی را نشان می‌دهد. به این ترتیب تولید نفت خام کشور در ابتدای سال ۱۴۰۳ به بالاترین سطح خود از

۱. تانکر ترکرز یک سرویس آنلاین مستقل است که به ردیابی و گزارش‌گیری از حمل و نقل نفت خام و میعانات گازی در نقاط جغرافیایی و ژئوپلیتیکی مختلف می‌پردازد. این وبسایت از داده‌های ماهواره‌ای روزانه، تصاویر ساحلی و اطلاعات ای‌آی‌اس (سیستم شناسایی خودکار) برای تحلیل‌ها و گزارش‌های صادرات دریایی استفاده می‌کند.

اگرچه در سال ۲۰۲۳ با کاهشی ۱۹/۷ درصدی به متوسط ۸۱/۷ دلار در هر بشکه تنزل یافت. قیمت نفت سنگین ایران در ماه مه سال ۲۰۲۴ (تقریباً مطابق با اردیبهشت ۱۴۰۳) معادل ۸۴/۱ دلار به ازای هر بشکه بوده است. بر اساس گزارش‌های منتشرشده توسط اوپک، پیش‌بینی می‌شود قیمت نفت خام در سال‌های ۲۰۲۴ و ۲۰۲۵ افزایش یابد. بانک جی‌پی‌مورگان نیز روند قیمت نفت را صعودی ارزیابی می‌کند، به نحوی که انتظار دارد قیمت نفت برنت در سال ۲۰۲۵ بین ۱۰۰ تا ۱۲۰ دلار در هر بشکه باشد. نمودار ۳ قیمت و میزان تولید نفت خام ایران را از ابتدای سال ۱۴۰۰ به این سو نشان می‌دهد.

خریدار عمده نفت ایران چین است و فارغ از دریافت تخفیف قابل توجه در قیمت نفت ایران، نحوه پرداخت وجوه مربوطه نیز چندان مشخص نیست. قیمت نفت خام سنگین ایران که در طول سال ۱۳۹۸ عمدتاً بیش از ۶۰ دلار به ازای هر بشکه بود، در پی شیوع گسترده ویروس کرونا در سطح جهان و افت تقاضای جهانی نفت به شدت کاهش یافت و حتی در فروردین ۱۳۹۹ به حدود بشکه‌ای ۱۷ دلار رسید. با این حال در ماه‌های بعدی قیمت نفت به تدریج رو به افزایش گذاشت. طبق گزارش اوپک، قیمت نفت سنگین ایران که در سال ۲۰۲۱ به طور متوسط معادل ۵۷/۵ دلار به ازای هر بشکه بود، در سال ۲۰۲۲ به حدود ۱۰۱/۸ دلار در هر بشکه افزایش یافت،

نمودار ۳- متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران

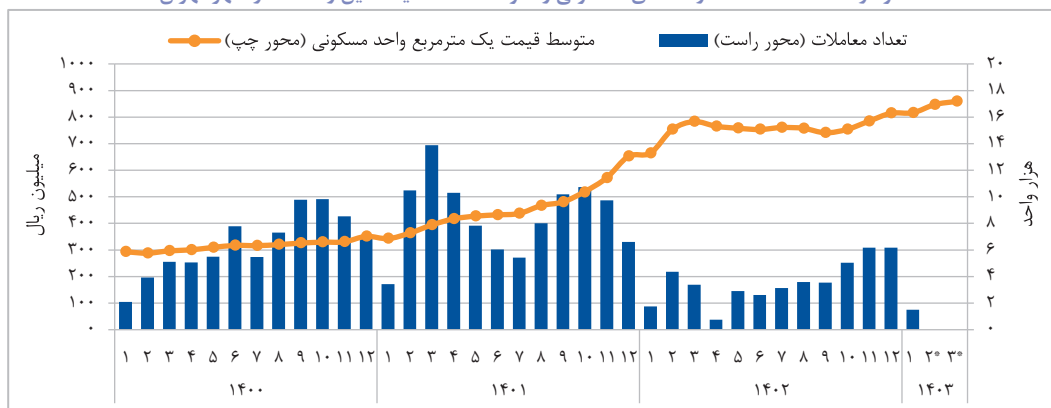
مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه دادداشت: داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

مسکن

بیشترین متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای مسکونی معامله‌شده با ۱,۵۰۴/۲ میلیون ریال به منطقه ۱ و کمترین آن با ۴۲۳/۶ میلیون ریال به منطقه ۱۸ تعلق داشت. به عبارت دیگر، در فروردین‌ماه سال ۱۴۰۳، متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحد مسکونی معامله‌شده منطقه ۱ شهر تهران، حدود ۳/۶ برابر منطقه ۱۸ شهر تهران است، اگرچه این رقم در دوره مشابه سال گذشته حدود ۴/۲ برابر بود. در فروردین‌ماه ۱۴۰۳، رشد قیمت در منطقه ۱۸ معادل ۳۷/۱ درصد و در منطقه ۱ معادل ۱۶/۵ درصد بوده است. نمودار ۴ روند تغییرات قیمت و تعداد معاملات واحدهای مسکونی در شهر تهران را در فاصله سال‌های ۱۴۰۰ تا بهار ۱۴۰۳ نشان می‌دهد.

طبق گفته رییس کل بانک مرکزی ایران، متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحد مسکونی معامله‌شده^۲ از طریق بنگاه‌های معاملات ملکی شهر تهران از ۷۸۳/۰ میلیون ریال در خردادماه سال ۱۴۰۲ با ۹/۷ درصد افزایش به ۸۵۹/۰ میلیون ریال در خردادماه ۱۴۰۳ رسیده است. این در حالی است که متوسط قیمت یک متر مربع واحد مسکونی در خردادماه ۱۴۰۲ نسبت به خردادماه ۱۴۰۱ حدود ۹۸/۷ درصد افزایش یافته بود. همچنین در خردادماه سال ۱۴۰۳ تعداد معاملات مسکن در شهر تهران ۱۴/۱ درصد نسبت به خردادماه سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است. طبق آخرین آمار رسمی منتشرشده توسط بانک مرکزی، در فروردین‌ماه سال ۱۴۰۳، در بین مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران،

نمودار ۴- تعداد معاملات واحدهای مسکونی و متوسط ماهانه قیمت این واحدها در شهر تهران

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره‌های مختلف * آمار تعداد معاملات واحدهای مسکونی شهر تهران در ماه‌های اردیبهشت و خرداد ۱۴۰۳ تا زمان تهیه این گزارش منتشر نشده است.

۲. متوسط قیمت معاملاتی برآوردشده، صرفاً تصویر کلی از تحولات قیمتی در شهر تهران را ارائه می‌کند که با توجه به ناهمگن بودن واحدهای مسکونی معامله‌شده (به لحاظ ناحیه، محله، طبقه، وضعیت امکانات و مشاعات، کیفیت ساخت و سایر عوامل)، معیار دقیقی محسوب نمی‌شود.

است. پس از این گروه، سهم ۲۴/۵ درصدی معاملات واحدهای بیش از ۲۰ سال از سایر گروه‌ها بیشتر است. جدول ۳ توزیع تعداد آپارتمان‌های مسکونی معامله‌شده در شهر تهران را بر حسب عمر بنا در فروردین‌ماه سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۲ نشان می‌دهد.

جدول ۳- توزیع تعداد آپارتمان‌های مسکونی معامله‌شده در شهر تهران بر حسب عمر بنا

عمر بنا (سال)	معاملات فروردین‌ماه (واحد مسکونی)		درصد تغییر	سهم از مجموع معاملات فروردین‌ماه (درصد)	
	۱۴۰۲	۱۴۰۳		۱۴۰۲	۱۴۰۳
تا ۵ سال	۴۹۹	۴۵۴	-۹/۰	۳۰/۱	۲۸/۴
۶ تا ۱۰ سال	۲۷۳	۲۰۳	-۲۵/۶	۱۳/۵	۱۵/۵
۱۱ تا ۱۵ سال	۲۶۶	۲۷۴	۳/۰	۱۸/۲	۱۵/۱
۱۶ تا ۲۰ سال	۲۶۶	۲۰۷	-۲۲/۲	۱۳/۷	۱۵/۱
بیش از ۲۰ سال	۴۵۳	۳۷۰	-۱۸/۳	۲۴/۵	۲۵/۸
جمع	۱,۷۵۷	۱,۵۰۸	-۱۴/۲	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران در فروردین‌ماه ۱۴۰۳

نیروی کار

جمعیت بانوان کشور ایجاد می‌شود، به طوری که از جمعیت ۳۲/۳ میلیون نفری زنان ۱۵ ساله و بیشتر در ایران، تنها ۴/۶ میلیون نفر قابلیت و تمایل انجام کار را در سال ۱۴۰۲ داشته و به عبارت دیگر مشارکت اقتصادی داشته‌اند. از همین جمعیت اندک نیز ۱۵/۰ درصد بیکار بوده‌اند، در حالی که نرخ بیکاری برای مردان در سال ۱۴۰۲ معادل ۶/۶ درصد رقم خورده است. در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، پس از مدت‌ها بر جمعیت زنان فعال افزوده شده است، در حالی که در سال‌های قبل از آن به طور مستمر بر جمعیت زنان در سن کار افزوده شده و از جمعیت زنان فعال کاسته شده بود. در سال ۱۳۹۷ حدود ۵/۴ میلیون نفر از زنان کشورمان توان و تمایل به انجام کار داشتند، در حالی که این رقم در سال ۱۴۰۰ به ۴/۲ میلیون نفر تنزل یافته بود. در سال ۱۴۰۱، روند جمعیت زنان فعال در بازار کار صعودی شد و به حدود ۴/۳ میلیون نفر رسید. همچنین در سال ۱۴۰۲ روند مذکور تداوم یافته تا به حدود ۴/۶ میلیون نفر برسد. با این حال، نرخ مشارکت حدوداً ۱۴ درصدی بانوان کشور نشان می‌دهد که فارغ از ضعف‌های ساختاری مهارت‌پروری در سیستم آموزشی کشور، فرهنگ، زیرساخت‌ها و موقعیت‌های موجود در بازار کار مناسب و پذیرای ورود زنان نبوده است.

علاوه بر این، بیکاری جوانان و قشر تحصیلکرده دانشگاهی کشور نیز نگران‌کننده است. در سال ۱۴۰۲ حدود ۱/۵ میلیون نفر از جمعیت ۱۸ تا ۳۵ ساله کشور موفق به یافتن شغل مورد نظر خود نشدند که گویای نرخ بیکاری ۱۵/۲ درصدی برای این گروه سنی است. این نرخ برای زنان در این گروه سنی به ۲۶/۰ درصد می‌رسد. همچنین نرخ بیکاری در بین فارغ‌التحصیلان آموزش عالی ۱۱/۸ درصد بوده که در بین زنان این گروه به ۲۰/۳ درصد می‌رسد. حدود ۴۱/۳ درصد از کل جمعیت بیکار کشور در سال ۱۴۰۲ دارای تحصیلات عالی بوده‌اند. بالاتر بودن آمار بیکاری در بین جمعیت فارغ‌التحصیل دانشگاهی در مقایسه با متوسط کل جمعیت نشان می‌دهد که ادامه تحصیل در مقاطع تکمیلی نه تنها ورود به بازار کار را تسهیل نکرده، بلکه متناسب و سازگار با ظرفیت بازار کار نبوده و حتی احتمالاً جذب فارغ‌التحصیلان را سخت‌تر کرده است. بنابراین دوره‌های تحصیلات تکمیلی که یک سرمایه‌گذاری نسبتاً بزرگ هم برای دولت و هم خانوارها تلقی می‌شود، برای تعداد قابل توجهی از افراد و حداقل از جنبه ورود به بازار کار و کسب درآمد، عایدی مثبتی نداشته است. افزون بر این، ۲۵/۶ درصد جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله کشور در سال ۱۴۰۲

آمار منتشر شده از وضعیت بازار کار کشور در سال ۱۴۰۲ از نرخ مشارکت ۴۱/۳ درصدی و نرخ بیکاری ۸/۱ درصدی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در این سال حکایت دارد. بر این اساس، نرخ‌های مشارکت و بیکاری در این سال نسبت به سال ۱۴۰۱ به ترتیب افزایش ۰/۴ واحد درصدی و کاهش ۰/۹ واحد درصدی را تجربه کرده‌اند. نرخ مشارکت که در روندی اکیداً نزولی، با کاهش ۳/۲ واحد درصدی از ۴۴/۱ درصد در سال ۱۳۹۸ به ۴۰/۹ درصد در سال ۱۴۰۱ رسیده بود، سرانجام در سال ۱۴۰۲ روند صعودی به خود گرفته تا به ۴۱/۳ درصد برسد. علاوه بر این، سهم اشتغال ناقص (کار کمتر از ۴۴ ساعت در هفته) رقم ۸/۲ درصد را در این سال ثبت کرده است که نسبت به سال قبل از آن کاهش ۱/۳ واحد درصدی را نشان می‌دهد. همچنین سایر شاخص‌های بازار کار مثل نسبت اشتغال (نسبت تعداد افراد شاغل به کل جمعیت در سن کار) و نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی در طول این دوره بهبود نشان می‌دهند. بر اساس اظهارات مقامات دولت سیزدهم، عواملی همچون تسهیل در فضای کسب و کار، تسهیلات اشتغال‌زایی و حمایت از مشاغل خرد، منجر به بهبود شاخص‌های بازار کار در سال ۱۴۰۲ شده‌اند. این در حالی است که بررسی روند شاخص کل محیط کسب‌وکار (پایش محیط کسب‌وکار ایران توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران) از آغاز به کار دولت سیزدهم (تابستان سال ۱۴۰۰) تا انتهای سال ۱۴۰۲ (زمستان سال ۱۴۰۲) حکایت از بدتر شدن محیط کسب‌وکار در این سال‌ها دارد.

در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل از آن، در مجموع ۷۵۱/۹ هزار نفر به جمعیت در سن کار افزوده شده است که سهم مردان و زنان از این مقدار به ترتیب ۴۴/۴ درصد (۳۳۳/۶ هزار نفر) و ۵۵/۶ درصد (۴۱۸/۲ هزار نفر) بوده است. همچنین در این سال در مقایسه با سال ۱۴۰۱، حدود ۵۷۳/۵ هزار نفر به جمعیت فعال اضافه شده است که حدود ۷۶/۳ درصد از جمعیت اضافه‌شده در سن کار را پوشش می‌دهد. در این میان، ۳۱۴/۵ هزار نفر از آنها (معادل ۵۴/۸ درصد از کل جمعیت فعال اضافه‌شده ۱۵ ساله و بیشتر) مرد و مابقی زن بوده‌اند. بر این اساس، از کل جمعیت در سن کار کشور در سال ۱۴۰۲، معادل ۴۱/۳ درصد فعال بوده‌اند که افزایش ۰/۴ واحد درصدی نرخ مشارکت را در مقایسه با سال قبل از آن نشان می‌دهد. نرخ مشارکت در سال ۱۴۰۲ اگرچه روند رو به افزایش را تجربه کرده، اما در کل نرخ پایین مشارکت در مقایسه با سایر کشورها یکی از شاخص‌های همیشگی اقتصاد ایران حداقل در چهار دهه اخیر بوده است. این نرخ پایین عمده‌تاً از جانب

بخش کشاورزی، ۳۳/۷ درصد در بخش صنعت و ۵۱/۹ درصد در بخش خدمات اشتغال داشته‌اند. اشتغال بخشی از این جمعیت به اصطلاح ناقص بوده است، به این معنی که به دلایل اقتصادی نظیر افت تولید یا مانند آن، کمتر از ۴۴ ساعت در هفته کار کرده‌اند، در حالی که خواهان و آماده انجام کار بیشتر بوده‌اند. در سال ۱۴۰۲ حدود ۲/۰ میلیون نفر معادل ۸/۲ درصد از جمعیت شاغل، دارای اشتغال ناقص بوده‌اند که ۱/۳ واحد درصد نسبت به سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است. جدول ۴ برخی شاخص‌های مهم بازار کار کشور را در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ نشان می‌دهد.

غیرشاغل و غیرمحصل بوده‌اند که نسبت به سال ۱۴۰۱ با کاهش ۱/۳ واحد درصدی روبه‌رو شده است. بر این اساس، کل جمعیت جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله کشور در حدود ۱۱/۰ میلیون نفر برآورد می‌شود که تنها حدود ۲/۵ میلیون نفر در این گروه فعال بوده‌اند. از همین جمعیت فعال اندک نیز حدود ۵۴۰/۲ هزار نفر بیکار بوده‌اند تا نرخ بیکاری در این گروه معادل ۲۱/۲ درصد رقم بخورد. در سال ۱۴۰۲ نزدیک به ۲۴/۵ میلیون نفر از جمعیت بالای ۱۵ سال در کشور شاغل بوده‌اند که افزایش حدود ۷۷۴ هزار نفری را در مقایسه با سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد. از این جمعیت حدود ۱۴/۴ درصد در

جدول ۴- شاخص‌های اصلی بازار کار ایران به تفکیک جنسیت برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

	۱۴۰۲			۱۴۰۱			
	زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	نرخ (درصد)	۱۴/۲	۶۸/۴	۴۱/۳	۱۳/۶	۶۸/۲	۴۰/۹
	تعداد (میلیون نفر)	۴/۶	۲۲/۰	۲۶/۶	۴/۳	۲۱/۷	۲۶/۱
اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	نسبت (درصد)	۱۲/۱	۶۳/۹	۳۷/۹	۱۱/۴	۶۳/۰	۳۷/۲
	تعداد (میلیون نفر)	۳/۹	۲۰/۶	۲۴/۵	۳/۷	۲۰/۱	۲۳/۷
بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	نرخ (درصد)	۱۵/۰	۶/۶	۸/۱	۱۵/۸	۷/۷	۹/۰
	تعداد (میلیون نفر)	۰/۷	۱/۵	۲/۱	۰/۷	۱/۷	۲/۳
بیکاری جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله	نرخ (درصد)	۲۶/۰	۱۲/۳	۱۵/۲	۲۷/۸	۱۳/۵	۱۶/۳
	تعداد (میلیون نفر)	۰/۵	۱/۰	۱/۵	۰/۵	۱/۱	۱/۶
بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی	نرخ (درصد)	۲۰/۳	۷/۹	۱۱/۸	۲۱/۹	۸/۹	۱۲/۹
	تعداد (میلیون نفر)	۰/۵	۰/۴	۰/۹	۰/۵	۰/۵	۰/۹
سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی (درصد)		۴/۷	۸/۹	۸/۲	۴/۵	۱۰/۴	۹/۵
	جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر (میلیون نفر)	۳۲/۳	۳۲/۲	۶۴/۶	۳۱/۹	۳۱/۹	۶۳/۸

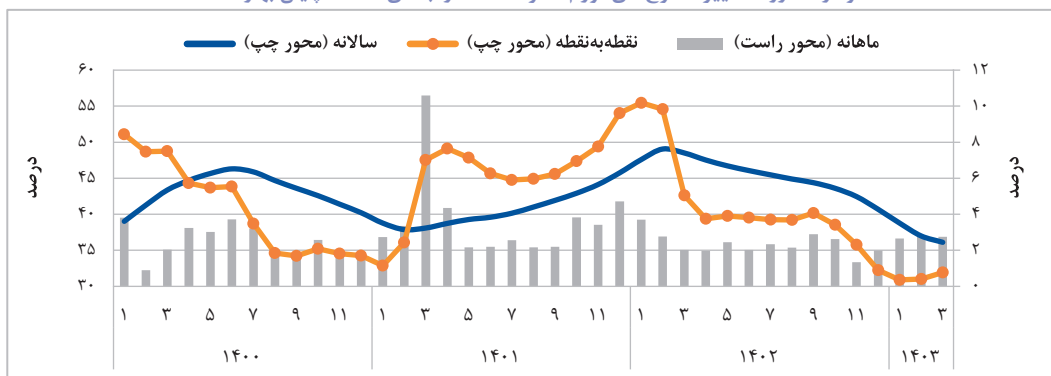
مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

۲. قیمت‌ها و تورم

در ادامه روند افزایشی که از اسفند ۱۴۰۲ آغاز شده بود از ۲/۰ درصد در آن ماه به ۲/۸ درصد در خرداد ۱۴۰۳ رسید. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده نیز که در فروردین ۱۴۰۳ به کمترین مقدار خود معادل ۳۰/۹ درصد از ابتدای ۱۴۰۰ رسیده بود، وارد روند افزایشی ملایمی شد و در خرداد ۱۴۰۳ رقم ۳۱/۹ درصد را به ثبت رساند. نمودار ۵ روند نرخ‌های تورم مصرف‌کننده را از ابتدای ۱۴۰۰ تا پایان بهار ۱۴۰۳ تصویر می‌کشد.

بر اساس آخرین آمار منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰، روند کاهشی نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده که از اردیبهشت ۱۴۰۲ آغاز شده بود در بهار ۱۴۰۳ نیز ادامه یافت و پس از یک سال و نیم، این نرخ در اولین ماه امسال به زیر ۴۰ درصد رسید. نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده در فروردین ۱۴۰۳ به ۳۸/۸ درصد رسید و در نهایت فصل بهار را با رقم ۳۶/۱ درصد به پایان رساند. برخلاف نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده، نرخ تورم ماهانه مصرف‌کننده

نمودار ۵- روند تغییرات نرخ‌های تورم مصرف‌کننده از ابتدای ۱۴۰۰ تا پایان بهار ۱۴۰۳

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های قیمت، شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای کل کشور، خرداد ۱۴۰۳

پایه ۱۴۰۰ به تفکیک گروه‌های دوازده‌گانه سبد کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور نشان می‌دهد که در خرداد ۱۴۰۳ بیشترین نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده مربوط به هتل و رستوران با ۵۲/۰ درصد و کمترین نرخ مربوط به گروه ارتباطات با ۱۸/۷ درصد بوده است. نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده در گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها که دارای بیشترین وزن در سبد مصرفی است در خرداد امسال به ۳۹/۹ درصد رسید که نسبت به دو ماه نخست امسال شاهد روند افزایشی بوده است. برخلاف این گروه، نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده در گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها که از نظر وزنی دارای جایگاه دوم در سبد مصرفی است، در خرداد امسال رقم ۳۲/۲ درصد را ثبت کرد که حاکی از روند کاهش‌ی این نرخ در فصل بهار است. در بین گروه‌های دوازده‌گانه مورد بررسی، بیشترین نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده در پایان بهار امسال مربوط به دو گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها و گروه آموزش با ۴۱/۲ درصد و کمترین نرخ مربوط به گروه ارتباطات با ۱۸/۱ درصد بوده است. بر اساس آمار منتشرشده از سوی مرکز آمار ایران، در خرداد ۱۴۰۳ بیشترین نرخ تورم سالانه متعلق به دهک دهم هزینه‌ای با ۳۷/۲ درصد و کمترین آن مربوط به دهک اول با ۲۶/۲ درصد بوده است. همچنین نرخ‌های تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده در خرداد ۱۴۰۳ در مناطق شهری به ترتیب به ۳۶/۴ درصد و ۳۴/۴ درصد رسیده که نسبت به نرخ‌های متناظر ۳۲/۵ درصدی و ۲۸/۹ درصدی در مناطق روستایی بیشتر است. بررسی تغییرات شاخص قیمت مصرف‌کننده به تفکیک استان‌های کشور در خرداد ۱۴۰۳ نشان می‌دهد بیشترین نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده مربوط به استان یزد با ۴۱/۶ درصد و کمترین نرخ مربوط به استان بوشهر با ۳۲/۳ درصد بوده است. جدول ۵ نرخ‌های تورم مصرف‌کننده دوازده گروه اصلی سبد کالاها و خدمات مصرفی را به ترتیب ضرایب اهمیت آنها از بیشترین به کمترین در خرداد ۱۴۰۳ ارائه می‌کند.

جدول ۵- نرخ تورم سبد کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور در خرداد ۱۴۰۳ (درصد)

گروه	ضریب اهمیت	نرخ تورم	
		ماهانه	نقطه به نقطه
شاخص کل	۱۰۰/۰۰	۲/۸	۳۱/۹
مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۳۶/۱۱	۲/۲	۴۱/۲
خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۲۸/۸۲	۴/۳	۲۵/۸
حمل و نقل	۸/۹۳	۱/۵	۲۶/۰
بهداشت و درمان	۶/۶۸	۲/۶	۳۰/۳
پوشاک و کفش	۴/۵۲	۲/۲	۳۴/۱
کالاها و خدمات متفرقه	۴/۴۲	۱/۴	۳۴/۱
مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها	۴/۴۰	۱/۹	۲۵/۵
ارتباطات	۲/۴۱	۱/۲	۱۸/۱
هتل و رستوران	۱/۳۵	۲/۴	۳۹/۰
آموزش	۰/۸۸	۰/۵	۴۱/۲
تفریح و فرهنگ	۰/۸۷	۱/۸	۳۰/۶
دخانیات	۰/۶۲	۳/۲	۳۰/۲

مأخذ: مرکز آمار ایران، داده‌ها و اطلاعات آماری، شاخص‌های قیمت، خرداد ۱۴۰۳

کمترین نرخ تورم سالانه تولیدکننده بوده است. به طور مشابه نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه تولیدکننده نیز به روند کاهش خود که از آبان ۱۴۰۲ آغاز شده بود، ادامه داده و در فروردین امسال به کمترین نرخ از ابتدای ۱۴۰۰ به این سو (۲۳/۸ درصد) کاهش یافته است. بر این اساس در صورت تداوم کاهش نرخ تورم تولیدکننده در ماه‌های پیش رو، کاهش نرخ تورم مصرف‌کننده در آینده نزدیک محتمل به نظر می‌رسد.

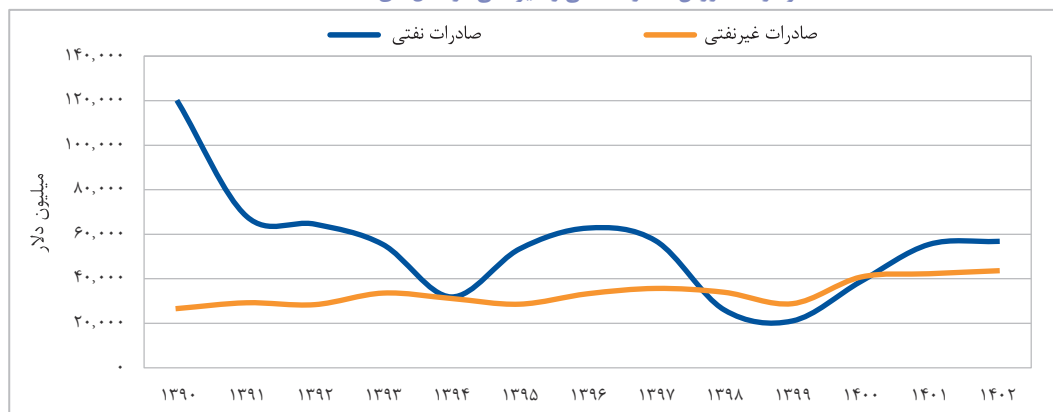
در ادامه روند افزایشی نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده که از اوایل سال ۱۴۰۱ آغاز شد، این نرخ در فروردین ۱۴۰۲ به ۴۷/۶ درصد و در اردیبهشت آن سال به ۴۹/۱ درصد رسید که بالاترین نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده از سال ۱۴۰۰ به بعد بود. این نرخ در آخرین ماه بهار ۱۴۰۲ به ۴۸/۵ درصد کاهش یافت و روند کاهش‌ی آن تا سال جدید نیز ادامه یافت. نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده در سه ماه نخست ۱۴۰۳ به ترتیب به ۳۸/۸ درصد، ۳۷/۰ درصد و ۳۶/۱ درصد رسید که نسبت به زمان مشابه سال قبل به ترتیب ۸/۸، ۱۲/۱ و ۱۲/۴ واحد درصد کمتر است. تغییرات شاخص قیمت مصرف‌کننده نشان می‌دهد که به طور متوسط سطح عمومی قیمت‌ها در بهار ۱۴۰۳ نسبت به بهار ۱۴۰۲ با سرعت کمتری رشد کرده است. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده که در فروردین ۱۴۰۲ به ۱۴/۰ درصد رسید، در اردیبهشت آن سال با کاهش اندکی به ۵۵/۵ درصد رسید و سپس با شیب قابل ملاحظه‌ای به ۴۲/۶ درصد در خرداد ۱۴۰۲ فرو افتاد. موج بعدی کاهش نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه از ابتدای زمستان ۱۴۰۲ رقم خورد و این نرخ در فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۳ به ترتیب به ۳۰/۹ درصد و ۳۱/۰ درصد رسید که به ترتیب نسبت به زمان‌های مشابه سال ۱۴۰۲ حدود ۲۵ واحد درصد و ۲۴ واحد درصد کمتر است. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده در نهایت در خرداد امسال به ۳۱/۹ درصد افزایش یافت که نسبت به زمان مشابه سال قبل از آن حدود ۱۱ واحد درصد کاهش را نشان می‌دهد. نرخ تورم ماهانه مصرف‌کننده در طول بهار ۱۴۰۲ داری روندی کاهش‌ی بود و از ۳/۷ درصد در فروردین ۱۴۰۲ به ۲/۰ درصد در خرداد آن سال رسید. این نرخ در بهار ۱۴۰۳ رفتار متفاوتی از خود نشان داد و در ادامه روند افزایشی که از اسفند ۱۴۰۲ آغاز شده بود، به ترتیب ارقام ۲/۶ درصد و ۲/۸ درصد را در فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۳ ثبت کرد و خرداد ۱۴۰۳ را بدون تغییر و با نرخ مشابه اردیبهشت به پایان رساند. بررسی شاخص قیمت مصرف‌کننده بر اساس سال

۳. تراز پرداختها

به شدت تحت تأثیر قرار گرفت و ارزش صادرات نفتی ایران از ۱۱۹/۱ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۰ به ۳۱/۸ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۴ کاهش پیدا کرد. با انعقاد برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) در سال ۱۳۹۴، روند کاهشی صادرات نفتی معکوس شد و ارزش صادرات نفتی ایران ظرف سه سال به ۵۷/۰ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۷ افزایش پیدا کرد. با خروج یکجانبه ایالات متحده آمریکا از برجام در سال ۱۳۹۷ و اعمال مجدد تحریم‌های اقتصادی، ارزش صادرات نفت ایران تا ۲۱/۰ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۹ تقلیل پیدا کرد. باید اذعان کرد شیوع ویروس کرونا و متعاقباً افت شدید قیمت نفت نیز در کاهش ارزش صادرات نفتی ایران در سال ۱۳۹۹ تأثیر بسزایی داشت. اما صادرات نفتی ایران در سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲ رشد قابل ملاحظه‌ای را به ثبت رساند، به نحوی که ارزش صادرات نفتی به ۵۶/۸ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۲ افزایش پیدا کرد. رفع محدودیت‌های کرونا، تأثیر جنگ اوکراین و تنش‌های خاورمیانه بر قیمت جهانی نفت و مسامحه بیشتر دولت دموکرات آمریکا در اجرای تحریم‌های اقتصادی علیه ایران را می‌توان از دلایل رشد ارزش صادرات نفت ایران در سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲ عنوان کرد.

صادرات غیرنفتی ایران در خلال سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ عمدتاً کم‌نوسان و روند آن به طور نسبی صعودی بوده است. صادرات غیرنفتی ایران از ۴۲/۲ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ با ۳/۲ درصد افزایش به ۴۳/۶ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۲ رسید. نمودار ۶ ارزش صادرات نفتی و غیرنفتی ایران را در فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ نشان می‌دهد.

نمودار ۶ - ارزش صادرات نفتی و غیرنفتی در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

بازارگانی نفتی ایران به دلیل واردات ناچیز گاز و فرآورده‌های نفتی در مقابل صادرات بالای نفت و گاز، همواره مثبت بوده است. از سوی دیگر، سهم صادرات نفتی از کل صادرات کلایی کشور در سال ۱۴۰۲ با کاهش ۰/۱ واحد درصدی به ۵۶/۶ درصد رسیده است.

کسری حساب خدمات از ۶/۷ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ با افزایش ۶۶/۵ درصدی به ۱۱/۱ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۲ رسید. کسری حساب درآمد نیز از ۱/۱ میلیارد دلار به ۱/۰ میلیارد دلار در همین مدت تنزل یافت. جدول ۶ جزئیات موازنه پرداختها را نشان می‌دهد.

برآورد مقدماتی بانک مرکزی از موازنه پرداختها - حاصل جمع سه جزء حساب جاری، خالص حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم افتادگی‌های محاسباتی - در سال ۱۴۰۲ معادل ۱/۹ میلیارد دلار بوده است. این در حالی است که در سال ۱۴۰۱ این رقم معادل ۴/۰ میلیارد دلار گزارش شده بود. بررسی اجزای مربوطه نشان می‌دهد که از یک سو مازاد ۱۴/۲ میلیارد دلاری حساب جاری در سال ۱۴۰۱ با ۲۷/۵ درصد کاهش به مازاد ۱۰/۳ میلیارد دلاری در سال ۱۴۰۲ تبدیل شده و از سوی دیگر، کسری خالص حساب سرمایه از ۱۵/۱ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ به ۲۳/۲ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است. در عین حال، اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها در بازه زمانی مذکور از مثبت ۴/۹ میلیارد دلار با حدود سه برابر افزایش به مثبت ۱۴/۹ میلیارد دلار رسیده است. حساب جاری از چهار جزء حساب کالا، حساب خدمات، حساب درآمد و حساب انتقالات جاری تشکیل شده است. حساب کالا (تراز بازرگانی کلایی) که اختلاف ارزش صادرات و واردات کالاها را منعکس می‌کند، با افزایش جزئی از ۲۲/۲ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ به ۲۲/۵ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۲ رسیده است.

در مجموع، تجارت کلایی کشور (مجموع ارزش صادرات و واردات) در سال ۱۴۰۲ حدود ۳/۰ درصد بیشتر از سال ۱۴۰۱ رقم خورده است. ارزش صادرات کالا در سال ۱۴۰۲ معادل ۱۰۰/۴ میلیارد دلار و ۲/۸ درصد بیشتر از سال ۱۴۰۱ بوده است. صادرات نفتی در سال ۱۴۰۲ حدود ۲/۵ درصد بیشتر از سال ۱۴۰۱ رقم خورده است. از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴، با اعمال تحریم‌های اقتصادی، درآمدهای حاصل از صادرات نفت ایران

ارزش واردات کالا از ۷۵/۴ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۱ با ۳/۳ درصد افزایش به ۷۷/۹ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۲ رسید. از سوی دیگر، واردات نفتی و گازی^۳ ایران در سال ۱۴۰۲ حدود ۱/۲ میلیارد دلار بود که نسبت به رقم ۲۲۸ میلیون دلاری آن در سال ۱۴۰۱، رشد قابل توجهی محسوب شده و احتمالاً عامل اصلی آن واردات بنزین بوده است. در نتیجه این تحولات، مازاد تراز بازرگانی نفتی در مقایسه با مدت مشابه سال قبل حدود ۰/۷ درصد بیشتر شده و کسری تراز بازرگانی غیرنفتی با ۰/۶ درصد افزایش به ۳۳/۱ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۲ بالغ شده است. تراز

۳. شامل واردات گمرکی و غیرگمرکی فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، میعانات و مایعات گازی

۴. عمدتاً شامل دریافت و پرداخت‌های مربوط به جبران خدمات کارگران و درآمدها و هزینه‌های سرمایه‌گذاری

جدول ۶- موازنه پرداختها در سالهای ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (میلیارد دلار)

درصد تغییر	سال ۱۴۰۲	سال ۱۴۰۱	
-۲۷/۵	۱۰/۳	۱۴/۲	حساب جاری
۱/۰	۲۲/۵	۲۲/۲	حساب کالا
۲/۸	۱۰۰/۴	۹۷/۷	صادرات کالا (فوب)
۲/۵	۵۶/۸	۵۵/۴	صادرات نفتی
۳/۲	۴۳/۶	۴۲/۲	صادرات غیرنفتی
۳/۳	۷۷/۹	۷۵/۴	واردات کالا (فوب)
۴۲۶/۳	۱/۲	۰/۲	گاز و فرآورده‌های نفتی
۲/۰	۷۶/۷	۷۵/۲	سایر کالاها
۶۶/۵	-۱۱/۱	-۶/۷	حساب خدمات
-۶/۶	-۱/۰	-۱/۱	حساب درآمد
-۸۶/۹	۰/۰	-۰/۳	حساب انتقالات جاری
۵۴/۲	-۲۳/۲	-۱۵/۱	خالص حساب سرمایه
۲۰۳/۸	۱۴/۹	۴/۹	اشتباهات و از قلم افتادگی
-۵۱/۹	۱/۹	۴/۰	موازنه کل

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی؛ سخنرانی رییس کل بانک مرکزی در سی و یکمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی * برآورد مقدماتی

ایجاد کرده و به تبع آن، علاوه بر عدم امکان بهره‌مندی از مزایای تجارت با سایر کشورها، آسیب‌پذیری درآمدهای صادراتی کشور نسبت به تحولات سیاسی و اقتصادی شرکای تجاری افزایش یافته است.

بر اساس آمارهای گمرک ایران، سه قلم عمده کالاهای وارداتی در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ شامل ذرت دامی، شمش طلا و کنجاله سویا بوده است. در این مدت ۶۴۵ میلیون دلار ذرت دامی، ۳۳۰ میلیون دلار شمش طلا و ۳۲۶ میلیون دلار کنجاله سویا وارد کشور شده است. در بین ده قلم عمده کالاهای وارداتی، بیشترین افزایش به لحاظ ارزش، به کنجاله سویا با ۶۵۲ درصد، شکر با ۵۹۷ درصد و شمش طلا با ۳۱۸ درصد اختصاص داشت. عامل اصلی رشد واردات شمش طلا در این مدت ابلاغ بخشنامه رفع تعهد ارزی صادرکنندگان از طریق واردات طلا به کشور از تابستان سال ۱۴۰۲ به این سو است. با توجه به این که در بخشنامه جدید و از خردادماه ۱۴۰۳ به این سو، صادرکنندگان محصولات با کد تعرفه کالایی پتروشیمی، پالایشی، فولادی، فلزات اساسی سنگین و فرآورده‌های نفتی مجاز به رفع تعهد ارزی با واردات طلا نیستند، انتظار می‌رود واردات شمش طلا در ادامه سال ۱۴۰۳ کاهش قابل توجهی داشته باشد.

از سوی دیگر، سه قلم عمده کالاهای صادراتی در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ شامل پروپان مایع‌شده با ۵۵۹ میلیون دلار، گاز طبیعی مایع‌شده با ۵۵۳ میلیون دلار و متانول با ۳۹۵ میلیون دلار بوده است. در بین ده قلم عمده کالاهای صادراتی، بیشترین رشد ارزشی به گازهای نفتی و هیدروکربورهای گازی شکل مایع‌شده با ۱۱۰ درصد، میله‌های آهنی یا فولادی با ۲۴ درصد و اوره با ۱۴ درصد اختصاص داشت. آمار تجارت خارجی کشور در دو ماهه نخست سالهای ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ در جدول ۷ آمده است.

بر اساس آمارهای گمرک، در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ حدود ۲۳/۴ میلیون تن کالای غیرنفتی به ارزش تقریبی ۸/۰ میلیارد دلار از کشور صادر و حدود ۵/۸ میلیون تن به ارزش تقریبی ۹/۱ میلیارد دلار به کشور وارد شده است. بنابراین، کسری تراز تجاری کشور از حدود ۵۸۱ میلیون دلار در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۲ به حدود ۱/۱ میلیارد دلار در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ افزایش یافته است.

طی دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳، صادرات کالایی کشور به لحاظ وزنی و ارزشی به ترتیب با افزایش ۸/۵ درصدی و ۳/۸ درصدی مواجه شده است. بنابراین متوسط قیمت صادراتی کالاها از حدود ۳۵۸ دلار در هر تن در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۲ به حدود ۳۴۲ دلار در هر تن در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ کاهش یافته است. از سوی دیگر، طی دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳، واردات کالایی کشور به لحاظ وزنی و ارزشی به ترتیب با افزایش حدود ۱۳/۳ درصدی و ۹/۲ درصدی همراه بوده است. بنابراین متوسط قیمت وارداتی کالاها از حدود ۱,۶۱۰ دلار در هر تن در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۲ به حدود ۱,۵۵۲ دلار در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ رسیده است. در نهایت، متوسط قیمت هر تن کالای وارداتی بیش از چهار برابر متوسط قیمت هر تن کالای صادراتی کشور است. یکی از دلایل پایین بودن متوسط قیمت کالاهای صادراتی نسبت به متوسط قیمت کالاهای وارداتی، صادرات کالاهای با ارزش افزوده پایین خام یا نیمه‌خام در کشور است. از آنجایی که برای تولید این کالاها فناوری بالایی به کار گرفته نشده، توان رقابت‌پذیری آنها در بازارهای بین‌المللی اندک و عمدتاً وابسته به هزینه‌های پایین‌تر منابع طبیعی و انسانی است. البته سیاست‌های ارزی کشور نیز تشویق‌کننده کم‌اظهاری در صادرات و بیش‌اظهاری در واردات بوده است. از طرف دیگر، نسبت تمرکز بالا در مقاصد صادراتی، محدودیت‌هایی را در توسعه صادرات

جدول ۷- تجارت گمرکی کشور در دو ماهه نخست سالهای ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳

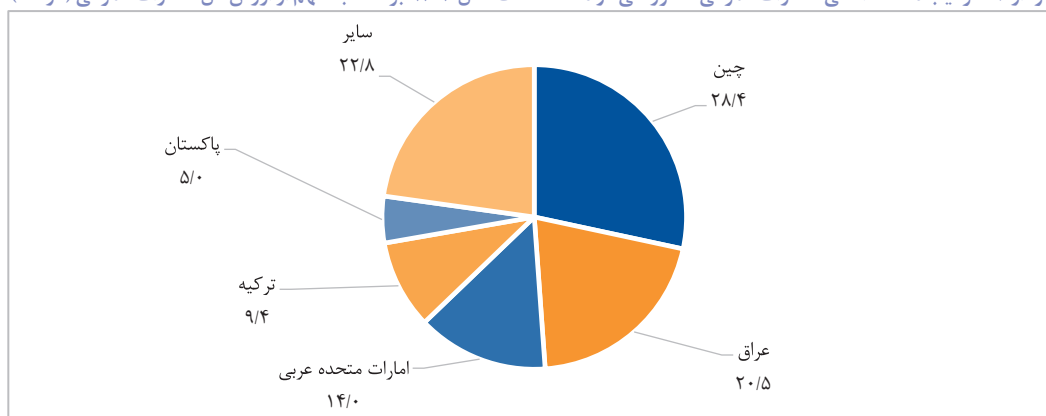
درصد تغییرات	دو ماهه نخست ۱۴۰۲			دو ماهه نخست ۱۴۰۳			
	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	نسبت ارزش به وزن (دلار هر تن)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	نسبت ارزش به وزن (دلار هر تن)	
	۲۱,۶۱۵	۷,۷۳۱	۳۵۸	۲۳,۴۶۰	۸,۰۲۲	۳۴۲	صادرات
	۵,۱۶۲	۸,۳۱۲	۱,۶۱۰	۵,۸۴۸	۹,۰۷۶	۱,۵۵۲	واردات
	۱۶,۴۵۳	-۵۸۱	-	۱۷,۶۱۲	-۱,۰۵۴	-	تراز بازرگانی گمرکی

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، گزارش آمار مقدماتی تجارت خارجی طی دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳

میلیون دلار و سهم ۲۰/۵ درصدی، امارات متحده عربی با ۱,۰۸۰ میلیون دلار و سهم ۱۴/۰ درصدی، ترکیه با ۷۲۹ میلیون دلار و سهم ۹/۴ درصدی و پاکستان با ۳۸۳ میلیون دلار و سهم ۵/۰ درصدی از کل ارزش صادرات گمرکی، در جایگاه‌های بعدی شرکای اصلی صادراتی ایران قرار گرفته‌اند. نمودار ۷ ترکیب مقاصد اصلی صادراتی کشور را طی دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ نشان می‌دهد.

طی دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳، کشورهای چین، عراق، امارات متحده عربی، ترکیه و پاکستان مجموعاً با سهم ۷۷/۳ درصدی از کل ارزش صادرات گمرکی کشور، به ترتیب پنج مقصد اصلی صادراتی کشور به شمار می‌روند. طی دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳، صادرات گمرکی به مقصد چین بالغ بر ۲,۱۹۳ میلیون دلار بوده تا سهم ۲۸/۴ درصدی از کل ارزش صادرات گمرکی ایران در اختیار چین باشد. عراق با ۱,۵۸۴

نمودار ۷- ترکیب مقاصد اصلی صادرات گمرکی کشور طی دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳، بر حسب سهم از ارزش کل صادرات گمرکی (درصد)

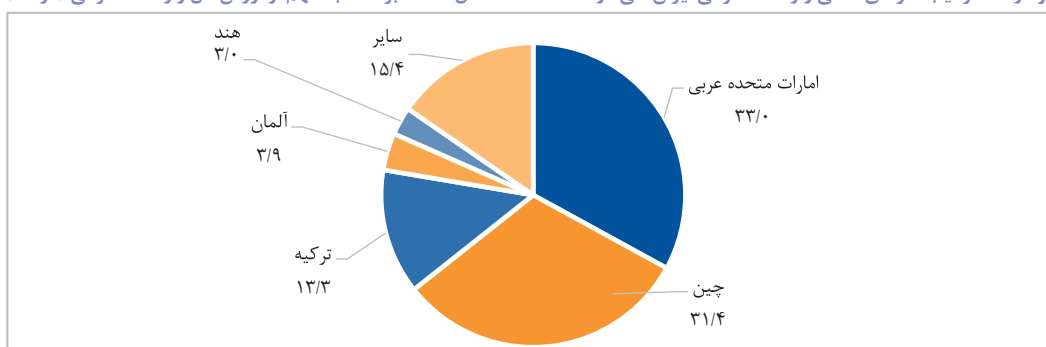

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، گزارش آمار مقدماتی تجارت خارجی طی دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳

و هند با ۲۴۹ میلیون دلار و سهم ۳/۰ درصدی از کل ارزش واردات کالا به ایران، به ترتیب جایگاه‌های بعدی شرکای اصلی وارداتی را در اختیار دارند. این پنج کشور در مجموع سهم ۸۴/۶ درصدی از کل ارزش کالاهای وارداتی ایران را به خود اختصاص داده‌اند. نمودار ۸ ترکیب مبادی اصلی وارداتی کشور را طی دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ نشان می‌دهد.

طی دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳، کشور امارات متحده عربی، با اختصاص رقمی بالغ بر ۲,۷۴۱ میلیون دلار و سهمی در حدود ۳۳/۰ درصد از کل ارزش واردات، در جایگاه نخست کشورهای صادرکننده کالا به ایران قرار گرفته است. همچنین کشورهای چین با ۲,۶۰۷ میلیون دلار و سهم ۳۱/۴ درصدی، ترکیه با ۱,۱۰۷ میلیون دلار و سهم ۱۳/۳ درصدی، آلمان با ۳۲۸ میلیون دلار و سهم ۳/۹ درصدی

نمودار ۸- ترکیب شرکای اصلی واردات گمرکی ایران طی دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳، بر حسب سهم از ارزش کل واردات گمرکی (درصد)

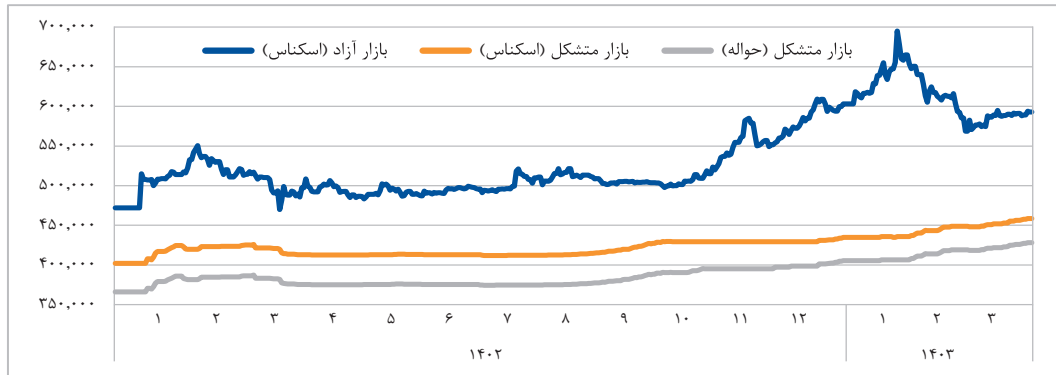
مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، گزارش آمار مقدماتی تجارت خارجی طی دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳

۴. بازار ارز

شاهد فراز و فرود بیشتری بود و تحت تأثیر رخدادهای سیاسی متعددی قرار گرفت. میانگین قیمت هر دلار آمریکا در بازار آزاد ایران در بهار ۱۴۰۳ به حدود ۶۱۱ هزار ریال رسید که حدود ۲۱/۰ درصد نسبت به میانگین ۵۰۷ هزار ریالی در بهار سال ۱۴۰۲ بیشتر است. نمودار ۹ روند تغییرات نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال ایران را در سال ۱۴۰۲ و فصل نخست ۱۴۰۳ نشان می‌دهد.

روند افزایشی قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد که پس از مدتی وقفه، از زمستان ۱۴۰۲ از سر گرفته شده بود، در ابتدای بهار ۱۴۰۳ با شدت بیشتری ادامه یافت. نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال ایران که در اوایل سال جدید از مرز ۶۰۰ هزار ریال فراتر رفته بود در واپسین روزهای فروردین ۱۴۰۳ به ۷۰۰ هزار ریال نیز نزدیک شد. به طور کلی قیمت دلار آمریکا در بازار ارز ایران در بهار ۱۴۰۳ نسبت به فصل مشابه سال قبل

نمودار ۹- نرخ برابری دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازارهای مختلف

مأخذ: بانک مرکزی ایران؛ شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز؛ منابع غیررسمی

قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد به قله ۶۹۵ هزار ریال رسید. به تدریج و به واسطه کاهش تنش بین دو کشور، انتظارات نیز تعدیل شد و قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد وارد روندی کاهشی شد، اما تا پایان هفته سوم اردیبهشت همچنان سطوح بالاتر از ۶۰۰ هزار ریال را حفظ کرد و از آخرین هفته اردیبهشت و پس از نزدیک به دو ماه، به زیر این رقم فرو افتاد.

برخلاف دو ماه نخست بهار ۱۴۰۳، ارزش دلار آمریکا در برابر ریال ایران در خرداد ۱۴۰۳ در بازار آزاد با دامنه کمی در نوسان بود. جدول ۸ نرخ اسمی اسکناس دلار آمریکا را در بهار ۱۴۰۳ با فصل مشابه سال قبل مقایسه می‌کند.

جدول ۸- نرخ اسمی اسکناس دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد

ضریب تغییرات	انحراف معیار	پایین‌ترین نرخ	بالاترین نرخ	میانگین	
۰/۰۴	۲۰,۲۷۲	۴۶۹,۸۳۰	۵۵۰,۵۱۰	۵۰۷,۰۹۸	بهار ۱۴۰۲
۰/۰۵	۲۷,۹۲۶	۵۶۸,۵۰۰	۶۹۵,۰۰۰	۶۱۱,۶۲۰	بهار ۱۴۰۳

مأخذ: بانک مرکزی ایران؛ شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز؛ منابع غیررسمی؛ محاسبات تحقیق

به ۳۸ درصد و ۴۸ درصد رسید که به طور معناداری بیشتر از بهار سال قبل بوده و به معنی توزیع رانت بیشتر است. یکی از اقدامات بانک مرکزی در بهار امسال، حذف نرخ ۴۲ هزار ریالی دلار آمریکا در تارنمای خود به عنوان نرخ رسمی بود. پس از توقف تخصیص ارز برای واردات کالاهای اساسی با نرخ ۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار از خرداد ۱۴۰۱، این نرخ در عمل جنبه عملیاتی خود را از دست داد و نهایتاً پس از دو سال، بانک مرکزی اقدام به حذف آن از تارنمای خود کرد و به جای آن از نرخ جدیدی رونمایی کرد. نرخ جدید که به نرخ موزون معروف و نرخ غیرعملیاتی است، میانگین وزنی قیمت اسکناس و حواله دلار آمریکا در بازار مشکل ارزی و نرخ مربوط به واردات کالاهای اساسی (۲۸۵ هزار ریال به ازای هر دلار) است. لازم به ذکر است که وزن هر یک از این سه نرخ بر اساس حجم مبادلات انجام شده بر حسب آنها در یک ماه گذشته استخراج می‌شود.

تغییرات نرخ‌های برابری اسکناس و حواله دلار آمریکا در مقابل ریال در بازار مشکل ارزی در بهار ۱۴۰۳ در مقایسه با تغییرات قیمت اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد بسیار ناچیز است. نرخ اسکناس دلار آمریکا در مقابل ریال در بازار مشکل ارزی اولین روز معاملاتی پس از تعطیلات نوروز را با حدود ۴۳۵ هزار ریال آغاز کرد و با افزایش ملایمی فصل بهار را با نرخ حدود ۴۵۸ هزار ریال به پایان رساند. نرخ حواله دلار آمریکا نیز در همان بازار از حدود ۴۰۵ هزار ریال در اولین روز کاری سال جدید به ۴۲۸ هزار ریال در پایان بهار ۱۴۰۳ افزایش یافت. نوسان شدید نرخ اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد در بهار امسال در کنار شیب ملایم افزایش نرخ‌های اسکناس و حواله این ارز در بازار مشکل باعث افزایش معنادار شکاف بین نرخ‌های بازار آزاد و بازار مشکل ارزی به ویژه در فروردین ماه ۱۴۰۳ شد. در مجموع در بهار ۱۴۰۳، اختلاف بین میانگین نرخ اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد با میانگین نرخ اسکناس و حواله این ارز در بازار مشکل ارزی به ترتیب

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

در کنترل رشد ترازنامه بانک‌های کشور دارد. نرخ رشد نقدینگی و پایه پولی در پایان سال ۱۴۰۲ نیز به ترتیب معادل ۲۴/۳ درصد و ۲۸/۱ درصد رقم خورد. بر این اساس ضریب فزاینده نقدینگی در پایان این سال عدد ۷/۲ را ثبت کرد که حکایت از کاهش حدوداً ۳ درصدی نسبت به پایان سال ۱۴۰۱ دارد. با توجه به این که آخرین آمار رسمی در دسترس از جزییات ارقام پولی مربوط به پایان بهمن ماه ۱۴۰۲ است، جدول ۹ جزییات تغییرات پایه پولی و نقدینگی و اجزای آنها را در این برهه زمانی نشان می‌دهد.

آخرین آمار رسمی منتشرشده از سوی بانک مرکزی در زمان تهیه این گزارش، جزییات ارقام عمده پولی را در پایان بهمن ماه سال ۱۴۰۲ ارائه می‌کند. البته گزارش‌های غیررسمی مقامات بانک مرکزی، رشد نقدینگی، حجم پول و پایه پولی را برای چند ماه پس از این تاریخ نیز پوشش می‌دهند. بر این اساس نقدینگی که حاصل جمع پول و شبه پول است، در پایان اردیبهشت ماه سال ۱۴۰۳ به رقم ۸۱,۲۸۲ هزار میلیارد ریال رسیده که نسبت به زمان مشابه سال قبل معادل ۲۵/۶ درصد رشد کرده است. این مهم نشان از موفقیت نسبی بانک مرکزی

جدول ۹- جزئیات نقدینگی و پایه پولی و نرخ رشد اجزای آنها (هزار میلیارد ریال - درصد - واحد درصد)

مانده	رشد در پایان بهمن ۱۴۰۲ نسبت به		رشد در پایان بهمن ۱۴۰۱ نسبت به		سهم از رشد در پایان بهمن ۱۴۰۲ نسبت به	
	بهمن ۱۴۰۲	اسفند ۱۴۰۱	بهمن ۱۴۰۱	اسفند ۱۴۰۱	بهمن ۱۴۰۱	بهمن ۱۴۰۲
پایه پولی از سمت منابع	۸,۰۸۶/۴	۸,۵۹۹/۹	۱۰,۴۸۲/۷	۱۰,۴۸۲/۷	۲۹/۶	۲۹/۶
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۵,۷۰۷/۰	۶,۸۲۴/۳	۵,۱۰۳/۷	۵,۱۰۳/۷	-۷/۵	-۷/۵
خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی	-۹۶۴/۲	-۱,۹۸۵/۸	-۳۲۹/۶	-۳۲۹/۶	۷/۸	۷/۸
مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی	۲,۶۳۷/۷	۲,۷۲۵/۰	۳,۹۰۲/۶	۳,۹۰۲/۶	۱۵/۶	۱۵/۶
سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی	۳,۶۰۱/۹	۴,۷۱۰/۸	۴,۲۳۲/۲	۴,۲۳۲/۲	-۷/۸	-۷/۸
مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها	۳,۴۴۰/۷	۳,۹۱۲/۴	۶,۸۲۱/۲	۶,۸۲۱/۲	۴۱/۸	۴۱/۸
خالص سایر اقلام بانک مرکزی	-۹۷/۱	-۱۵۱/۰	-۱,۱۱۲/۶	-۱,۱۱۲/۶	-۱۲/۵	-۱۲/۵
مانده اجرای عملیات سیاست پولی	۱,۱۸۹/۹	۹۸۸/۴	۱,۶۱۰/۳	۱,۶۱۰/۳	۵/۲	۵/۲
نقدینگی برحسب اجزای تشکیل‌دهنده	۶۱,۰۳۴/۴	۶۳,۳۷۶/۸	۷۷,۷۹۵/۹	۷۷,۷۹۵/۹	۲۷/۵	۲۷/۵
پول	۱۵,۴۵۷/۵	۱۶,۲۹۶/۹	۱۹,۲۷۳/۸	۱۹,۲۷۳/۸	۲۴/۸	۲۴/۸
اسکناس و مسکوک در دست اشخاص	۱۳۴/۳	۱,۲۲۶/۱	۱,۲۸۶/۰	۱,۲۸۶/۰	۱/۷	۱/۷
سپرده‌های دیداری	۱۴,۳۸۲/۷	۱۵,۰۷۰/۸	۱۷,۹۸۷/۸	۱۷,۹۸۷/۸	۲۳/۱	۲۳/۱
خالص چک‌ها	۳۸۹/۶	۲۰۱/۱	۲۵۰/۳	۲۵۰/۳	۰/۳	۰/۳
شبه پول	۴۵,۵۷۶/۹	۴۷,۰۷۹/۹	۵۸,۵۲۲/۱	۵۸,۵۲۲/۱	۷۵/۲	۷۵/۲
قرض‌الحسنه پس‌انداز	۴,۵۶۹/۵	۵,۴۹۷/۳	۶,۸۳۴/۷	۶,۸۳۴/۷	۸/۸	۸/۸
کوتاه‌مدت	۱۵,۲۵۸/۰	۱۵,۹۳۱/۳	۱۶,۶۰۸/۴	۱۶,۶۰۸/۴	۲۱/۳	۲۱/۳
یک ساله	۱۵,۵۰۱/۹	۱۴,۷۳۹/۵	۱۴,۷۳۷/۲	۱۴,۷۳۷/۲	۱۸/۹	۱۸/۹
دو ساله	۸,۰۵۲/۲	۶,۸۶۸/۳	۴,۰۳۵/۱	۴,۰۳۵/۱	۵/۲	۵/۲
سه ساله	۵۳۱/۵	۲,۳۴۶/۸	۱۴,۲۴۷/۶	۱۴,۲۴۷/۶	۱۸/۳	۱۸/۳
چهار ساله	۳/۶	۳/۶	۳/۶	۳/۶	۰/۰	۰/۰
پنج ساله	۶۳/۰	۶۳/۷	۶۵/۵	۶۵/۵	۰/۱	۰/۱
متفرقه	۱,۵۹۷/۲	۱,۶۲۹/۴	۲,۰۰۰/۰	۲,۰۰۰/۰	۲/۶	۲/۶

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

نقدینگی از اردیبهشت ۱۴۰۲ به این سو، نرخ‌های رشد زیر ۳۰ درصد را تجربه کرده که حاکی از اثربخشی سیاست کنترل مقداری ترازنامه بانک‌ها است. بر اساس این سیاست^۵ که از سال ۱۴۰۰ اجرایی شد، سقف رشد ماهانه ترازنامه بانک‌های تجاری حداکثر ۲ درصد و بانک‌های تخصصی حداکثر ۲/۵ درصد تعیین شد. لازم به ذکر است که این کاهش سرعت نرخ رشد نقدینگی عملاً از مهر ۱۴۰۰ آغاز شد و از رقم ۴۸/۲ درصد در آن ماه به ۳۱/۱ درصد در پایان ۱۴۰۱ کاهش یافت که به هدف تعیین شده ۳۰/۰ درصدی بانک مرکزی برای سال ۱۴۰۱ بسیار نزدیک بود. اگرچه نرخ مذکور در فروردین ۱۴۰۲ به ۳۳/۱ درصد افزایش یافت، اما مجدداً روند کاهشی را از سر گرفت و به ۲۴/۳ درصد در پایان سال ۱۴۰۲ فرو افتاد که حتی از هدف بانک مرکزی (رشد ۲۵ درصدی نقدینگی) کمتر بود.

بررسی نقدینگی به تفکیک اجزای تشکیل‌دهنده آن (پول و شبه پول) نشان می‌دهد که در پایان اردیبهشت‌ماه سال ۱۴۰۳ حجم پول نسبت به مقطع مشابه سال ۱۴۰۲ معادل ۱۶/۰ درصد رشد کرده است. در مقابل، شبه پول در همین بازه زمانی شاهد افزایش ۲۹/۰ درصدی بوده است. عامل اصلی رشد بالاتر شبه پول، افزایش نرخ

سود بانکی در پی انتشار اوراق گواهی سپرده خاص با نرخ سود ۳۰ درصد بوده است. در اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۳، سهم پول در نقدینگی نسبت به زمان مشابه سال قبل حدود ۲/۰ واحد درصد کاهش یافت و از ۲۶/۰ درصد به ۲۴/۰ درصد رسید. سهم سپرده‌های سه ساله از نقدینگی در بهمن‌ماه سال ۱۴۰۲ به ۱۸/۳ درصد رسیده که نسبت به مقطع مشابه سال ۱۴۰۱ از افزایش ۱۷/۴ واحد درصدی حکایت دارد. بالاتر بودن نرخ سود سپرده‌های سه ساله از سایر سپرده‌ها بدون اعمال جریمه برداشت زودتر از موعد، در عمل باعث افت حدود ۵۰ درصدی سپرده‌های دوساله و در مقابل رشد قابل توجه سپرده‌های سه ساله در پایان بهمن‌ماه سال ۱۴۰۲ نسبت به بهمن‌ماه ۱۴۰۱ شده است. با این حال، سپرده‌های کوتاه‌مدت، قرض‌الحسنه پس‌انداز و دیداری در پایان بهمن‌ماه ۱۴۰۲ حدود ۵۳/۲ درصد از نقدینگی سهم دارند که اگرچه حدود ۳ واحد درصد کمتر از مقطع مشابه سال ۱۴۰۱ است، اما در عمل، بالا بودن این نسبت بیانگر این واقعیت است که افراد انگیزه چندانی برای نگهداشت وجوه خود در قالب سپرده‌های بلندمدت نداشته و افق تصمیم‌گیری آنها به شدت کوتاه‌مدت است. تغییرات اجزای منابع پایه پولی نشان می‌دهد که در طول یک سال

۵. براساس بخشنامه شماره ۹۹/۴۲۱۹۲۹ مورخ ۱۳۹۹/۱۲/۲۷ بانک مرکزی، کلیه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری مکلفاند سقف مقرر رشد ماهانه دارایی‌ها را رعایت نمایند. طبق ماده ۳ این بخشنامه، رشد اقلامی همچون موجودی‌های نقدی، موجودی نزد بانک مرکزی، اسناد خزانه اسلامی دولتی و اقلام زیر خط از رعایت سقف‌های مقرر شده مستثنی است.

خارجی) است. این در حالی است که رشد سالانه پایه پولی از ۴۵/۰ درصد در فروردین ۱۴۰۲ به ۲۹/۶ درصد در پایان بهمن ۱۴۰۲ کاهش یافته است.

بررسی ترازنامه تجمیعی بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی نشان می‌دهد که دارایی (بدهی) آنها بدون در نظر گرفتن اقلام زیر خط در پایان بهمن‌ماه سال ۱۴۰۲ معادل ۲۴/۹ درصد نسبت به پایان اسفند ۱۴۰۱ و ۳۵/۱ درصد نسبت به پایان بهمن‌ماه ۱۴۰۱ رشد داشته است. در طرف دارایی‌ها، در طول یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۲، بدهی بخش غیردولتی، سایر دارایی‌ها و دارایی‌های خارجی به ترتیب با سهم از رشد های ۱۲/۱، ۷/۴ و ۲/۶ واحد درصدی، بیشترین نقش را در رشد ۲۴/۹ درصدی دارایی‌های بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در این مدت داشته‌اند. در طرف بدهی‌ها نیز سپرده‌های بخش غیردولتی، سایر بدهی‌ها و نهایتاً بدهی به بانک مرکزی با سهم از رشد ۱۲/۹، ۸/۰ و ۲/۶ واحد درصدی، بیشترین نقش را در رشد بدهی‌ها در دوره یازده ماهه مورد بررسی ایفا کرده‌اند. جدول ۱۰ خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی را ارائه می‌کند.

جدول ۱۰- خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر بهمن ۱۴۰۲ نسبت به	سهم گروه‌های بانکی در بهمن ۱۴۰۲					مانده در پایان دوره			
	اسفند ۱۴۰۱	غیربانکی	غیردولتی	تخصصی دولتی	تجاری دولتی	بهمن ۱۴۰۲	اسفند ۱۴۰۱	بهمن ۱۴۰۱	
	۳۵/۱	۲۴/۹	۸۶,۵۹۹/۱	۱۹,۴۱۰/۴	۳۲,۵۷۵/۱	۱۳۸,۵۸۴/۶	۱۱۰,۹۳۰/۶	۱۰۲,۵۸۸/۰	دارایی‌ها (به غیر از اقلام زیر خط)
	۳۵/۹	۱۴/۱	۱۴,۸۰۵/۹	۵,۳۹۸/۸	۲,۹۹۸/۳	۲۳,۲۰۳/۰	۲۰,۳۳۶/۴	۱۷,۰۷۹/۱	دارایی‌های خارجی
	۵۴/۲	-۱۳/۱	۸۶/۸	۱۹/۰	۶۲/۶	۱۶۸/۴	۱۹۳/۸	۱۰۹/۲	اسکناس و مسکوک
	۳۰/۸	۲۵/۷	۶,۱۳۶/۲	۵۶۸/۵	۲,۳۲۳/۶	۹,۰۲۸/۳	۷,۱۸۰/۰	۶,۹۰۲/۴	سپرده نزد بانک مرکزی
	۵۹/۱	۱۵/۹	۳,۶۱۴/۱	۱,۵۴۲/۳	۴,۰۳۷/۴	۹,۱۹۳/۸	۷,۹۳۱/۸	۵,۷۷۸/۸	بدهی بخش دولتی
	۳۴/۵	۲۶/۵	۴۲,۲۹۲/۰	۸,۹۹۵/۳	۱۳,۱۲۷/۴	۶۴,۴۱۴/۷	۵۰,۹۳۴/۴	۴۷,۸۹۹/۰	بدهی بخش غیردولتی
	۳۱/۳	۳۳/۸	۱۹,۶۶۴/۱	۲,۸۸۶/۵	۱۰,۰۲۵/۸	۳۲,۵۷۶/۴	۲۴,۳۵۴/۲	۲۴,۸۱۹/۵	سایر دارایی‌ها
	۳۵/۱	۲۴/۹	۸۶,۵۹۹/۱	۱۹,۴۱۰/۴	۳۲,۵۷۵/۱	۱۳۸,۵۸۴/۶	۱۱۰,۹۳۰/۶	۱۰۲,۵۸۸/۰	بدهی‌ها (به غیر از اقلام زیر خط)
	۲۷/۶	۲۳/۱	۵۰,۱۵۳/۹	۶,۸۹۱/۸	۱۹,۴۶۴/۲	۷۶,۵۰۹/۹	۶۲,۱۵۰/۷	۵۹,۹۵۹/۶	سپرده‌های بخش غیردولتی
	۹۸/۳	۷۴/۳	۳,۲۲۶/۳	۱,۳۶۸/۸	۲,۲۲۶/۱	۶,۸۲۱/۲	۳,۹۱۲/۴	۳,۴۴۰/۷	بدهی به بانک مرکزی
	۱۳/۰	-۱/۰	۷۵/۱	۱۷۲/۸	۲۱۰/۸	۴۵۸/۷	۴۶۳/۲	۴۰۶/۱	وام‌ها و سپرده‌های بخش دولتی
	۴,۴۵۱/۹	-۴۹/۲	۳۵۶/۹	۹۴۵/۴	-۹۱/۵	۱,۲۱۰/۸	۲,۳۸۴/۳	۲۶/۶	حساب سرمایه
	۳۹/۶	۱۵/۵	۱۱,۹۲۰/۹	۴,۵۹۸/۸	۳,۱۴۹/۲	۱۹,۶۶۸/۹	۱۷,۰۳۵/۵	۱۴,۰۸۹/۹	وام‌ها و سپرده‌های ارزی
	۳۷/۵	۳۵/۷	۲۰,۸۶۶/۰	۵,۴۳۲/۸	۷,۶۱۶/۳	۳۳,۹۱۵/۱	۲۴,۹۸۴/۵	۲۴,۶۶۵/۱	سایر بدهی‌ها

ماخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

درصد رشد داشته است. پس از کسر سپرده قانونی بانکها نزد بانک مرکزی، نسبت تسهیلات به سپرده در پایان فروردین ۱۴۰۳ معادل ۸۳/۹ درصد محاسبه می‌شود که تغییر خاصی را نسبت به مقطع مشابه سال گذشته نشان نمی‌دهد. جدول ۱۱ مانده تسهیلات اعطایی سیستم بانکی را در پایان فروردین ۱۴۰۳ نشان می‌دهد.

بر اساس آمارهای بانکی منتشرشده از سوی بانک مرکزی، مانده تسهیلات اعطایی در پایان فروردین سال ۱۴۰۳ به ۷۶,۱۴۳/۵ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به زمان مشابه سال قبل ۳۶/۴ درصد رشد کرده است. مانده سپرده‌ها نیز در پایان فروردین ۱۴۰۳ به ۹۹,۴۶۳/۲ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به زمان مشابه سال ۱۴۰۲ معادل ۳۵/۰

جدول ۱۱- مانده تسهیلات و سپرده‌های ارزی و ریالی بانکها و مؤسسات اعتباری در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر	فروردین ۱۴۰۲	فروردین ۱۴۰۳	تسهیلات
۳۶/۴	۷۶,۱۴۳/۵	۵۵,۸۳۲/۳	سپرده‌ها
۳۵/۰	۹۹,۴۶۳/۲	۷۳,۶۹۷/۳	سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی
۳۶/۴	۹۰,۷۱۰/۷	۶۶,۴۸۰/۰	نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (درصد)
-	۸۳/۹	۸۴/۰	

ماخذ: بانک مرکزی ایران، آمارهای بانکی

صاحبان کسب‌وکار (حقوقی و حقیقی) متعلق به بخش خدمات با ۳۹/۲ درصد و پس از آن بخش صنعت و معدن با ۳۷/۱ درصد بوده است. در زمینه تسهیلات اعطایی باید نقش مخرب تسهیلات تکلیفی را مد نظر داشت. رییس کل بانک مرکزی با اشاره به ناترازی برخی بانک‌ها، اذعان دارد که با اعمال تسهیلات تکلیفی بر این بانک‌ها، آنها نمی‌توانند این ناترازی را برطرف کنند و این امر منجر به رشد پایه پولی خواهد شد. وی عنوان کرده است که: «تلاش می‌کنیم این تسهیلات را به بانک‌هایی تکلیف کنیم که آنها از کفایت سرمایه لازم برخوردارند و دچار ناترازی نمی‌شوند.» این راهکار رییس کل بانک مرکزی در عمل به معنی تنبیه بانک‌های خوب و سالم است و علاوه بر ایجاد کژمنشی یا مخاطرات اخلاقی، سلامت کل سیستم بانکی را تهدید می‌کند.

در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳، معادل ۷,۲۱۹/۶ هزار میلیارد ریال تسهیلات از سوی نظام بانکی به بخش‌های مختلف تخصیص داده شد که از این مقدار، صاحبان کسب‌وکار (حقوقی و حقیقی) سهم ۷۹/۳ درصدی (۵,۷۲۵/۰ هزار میلیارد ریال) و مصرف‌کنندگان نهایی (خانوارها) سهم ۲۰/۷ درصدی داشته‌اند. در میان اهداف این تسهیلات، تأمین سرمایه در گردش بیشترین سهم را داشته است، به نحوی که در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ معادل ۴,۳۹۲/۷ هزار میلیارد ریال تسهیلات با این هدف پرداخت شده تا ۷۶/۷ درصد از کل تسهیلات اعطایی به صاحبان کسب‌وکار و ۶۰/۸ درصد از کل تسهیلات اعطایی سهم داشته باشد. از سوی دیگر، بررسی سهم تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های مختلف نشان می‌دهد که بیشترین سهم از تسهیلات پرداخت‌شده به

۶. وضعیت مالی دولت

قانون بودجه سال ۱۴۰۳

منابع و مصارف بودجه کل کشور در قانون مصوب سال ۱۴۰۳ کاهش اندک ۰/۳ درصدی را نسبت به لایحه تقدیمی دولت دارد. البته این کاهش به ردیف کسر ارقام دو بار منظور شده بر می‌گردد که در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ برابر با ۱,۲۰۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شده، در حالی که در لایحه تقدیمی دولت رقمی برای آن لحاظ نشده بود. بودجه کل کشور از دو بخش بودجه شرکت‌های دولتی و بودجه عمومی دولت تشکیل شده است. بودجه شرکت‌های دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ در مقایسه با لایحه تغییری نداشته است. از طرفی، بودجه عمومی دولت در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ معادل ۳/۷ درصد نسبت به لایحه بودجه این سال رشد نشان می‌دهد. درآمدهای اختصاصی که توسط دستگاه‌های دولتی ایجاد شده و در همان دستگاه دولتی هزینه می‌شوند، رشدی را نسبت به لایحه پیشنهادی دولت تجربه نکرده، اما منابع عمومی رشد ۴/۱ درصدی داشته است. شایان ذکر است منابع عمومی از سه بخش درآمدهای عمومی (مالیات، حقوق ورودی و درآمد حاصل از مالکیت دولت)، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (عمدتاً صادرات نفت و واگذاری اموال دولتی) و واگذاری دارایی‌های مالی (عمدتاً فروش اوراق بدهی و واگذاری شرکت‌های دولتی) تشکیل شده است. خزانه‌داری این منابع را در سه دسته اعتبارات هزینه‌ای (عمدتاً جبران خدمات کارکنان و پرداخت‌های مربوط به صندوق‌های بازنشستگی)، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) و تملک دارایی‌های مالی (بازپرداخت بدهی‌های قبلی) به مصرف می‌رساند. جدول ۱۲ نمای کلی قانون بودجه سال ۱۴۰۳ را به تصویر می‌کشد

بخش اول لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ که قبل از نیمه آذرماه سال ۱۴۰۲ تقدیم مجلس شورای اسلامی شده بود، پس از بررسی و تصویب در مجلس شورای اسلامی و تأیید و تصویب شورای نگهبان در قالب بخش اول قانون بودجه سال ۱۴۰۳، در واپسین روز کاری سال ۱۴۰۲ برای اجرا ابلاغ شد. همچنین بخش دوم، شامل جداول پیوست لایحه بودجه در فروردین‌ماه سال ۱۴۰۳ از سوی دولت به مجلس شورای اسلامی ارائه و پس از بررسی و تصویب در مجلس شورای اسلامی و تأیید و تصویب شورای نگهبان تا انتهای اردیبهشت‌ماه سال جاری، در نیمه نخست خردادماه ۱۴۰۳ از سوی سرپرست ریاست جمهوری ابلاغ شد. شایان ذکر است که بر اساس اصلاحیه مواد ۱۸۰ و ۱۸۲ آیین‌نامه داخلی مجلس در سال ۱۴۰۱، بخش اول لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ - شامل کلیات (ماده واحده)، تبصره‌ها، سقف منابع بودجه عمومی دولت به تفکیک درآمدهای عمومی و واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و مالی و اجزای اصلی آنها، مفروضات استفاده شده در برآورد منابع و نیز ترازهای بودجه‌ای - باید تا اول آبان‌ماه سال ۱۴۰۲ به مجلس ارائه می‌شد، اما بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مجلس موجب شد تا لایحه بودجه ۱۴۰۳ با تأخیر و پس از تصویب نهایی لایحه برنامه هفتم به مجلس ارائه شود. همچنین، بخش دوم لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ - شامل جداول تفصیلی مشتمل بر ارقام بودجه - باید حداکثر ده روز بعد از زمان ابلاغ بخش اول قانون بودجه ۱۴۰۳ به مجلس ارسال می‌شد. با این حال این بخش در تاریخ ۱۹ فروردین‌ماه سال ۱۴۰۳ پس از گذشت ۱۹ روز از زمان ابلاغ بخش اول قانون بودجه سال ۱۴۰۳ از طرف دولت به مجلس شورای اسلامی ارسال گردید.

جدول ۱۲- نمای کلی قانون بودجه کل کشور سال ۱۴۰۳ (هزار میلیارد ریال - درصد)

عنوان	قانون ۱۴۰۳	لایحه ۱۴۰۳	قانون ۱۴۰۲	رشد قانون به لایحه ۱۴۰۳	رشد قانون ۱۴۰۲ به بودجه ۱۴۰۳
منابع					
درآمدهای عمومی	۱۵,۹۸۳/۰	۱۴,۹۸۳/۰	۱۰,۵۴۰/۸	۶/۷	۵۱/۶
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۶,۴۴۵/۶	۶,۴۴۵/۶	۷,۳۲۲/۵	۰/۰	-۱۲/۰
واگذاری دارایی‌های مالی	۳,۱۹۱/۸	۳,۱۹۱/۸	۲,۹۶۰/۰	۰/۰	۷/۸
جمع منابع عمومی	۲۵,۶۲۰/۴	۲۴,۶۲۰/۴	۲۰,۸۲۲/۳	۴/۱	۲۳/۰
درآمدهای اختصاصی	۲,۷۵۱/۰	۲,۷۵۱/۰	۱,۸۱۱/۶	۰/۰	۵۱/۹
منابع بودجه عمومی دولت	۲۸,۳۷۱/۴	۲۷,۳۷۱/۴	۲۲,۶۳۴/۹	۳/۷	۲۵/۳
منابع شرکت‌های دولتی	۳۷,۴۱۵/۷	۳۷,۴۱۵/۷	۲۸,۸۳۹/۱	۰/۰	۲۹/۷
منابع بودجه کل کشور	۶۴,۵۸۷/۱	۶۴,۷۸۷/۴	۴۹,۹۴۷/۱	-۰/۳	۲۹/۳
مصارف					
هزینه‌های جاری	۱۸,۷۸۷/۴	۱۸,۰۳۷/۴	۱۵,۰۸۸/۴	۴/۲	۲۴/۵
تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	۴,۰۰۰/۰	۳,۷۵۰/۰	۳,۷۵۰/۰	۶/۷	۶/۷
تملك دارایی‌های مالی	۲,۸۳۳/۰	۲,۸۳۳/۰	۱,۹۸۴/۹	۰/۰	۴۲/۷
جمع مصارف عمومی	۲۵,۶۲۰/۴	۲۴,۶۲۰/۴	۲۰,۸۲۲/۳	۴/۱	۲۳/۰
از محل درآمدهای اختصاصی	۲,۷۵۱/۰	۲,۷۵۱/۰	۱,۸۱۱/۶	۰/۰	۵۱/۹
مصارف بودجه عمومی دولت	۲۸,۳۷۱/۴	۲۷,۳۷۱/۴	۲۲,۶۳۴/۹	۳/۷	۲۵/۳
مصارف شرکت‌های دولتی	۳۷,۴۱۵/۷	۳۷,۴۱۵/۷	۲۸,۸۳۹/۱	۰/۰	۲۹/۷
مصارف بودجه کل کشور	۶۴,۵۸۷/۱	۶۴,۷۸۷/۴	۴۹,۹۴۷/۱	-۰/۳	۲۹/۳

ماخذ: لایحه و قانون بودجه کل کشور سال ۱۴۰۳ و قانون بودجه کل کشور سال ۱۴۰۲

۳/۹) میلیارد دلار حاصل اختلاف کل درآمدهای ارزی ۱۸/۹ میلیارد دلاری دولت از ۱۵ میلیارد دلار تخصیص برای واردات کالاهای اساسی) با نرخ در حدود ۳۹۵ هزار ریال به ازای هر دلار تسعیر شده است. برای جبران کسری ناشی از افزایش سهم صندوق توسعه ملی، نرخ تسعیر درآمدهای مازاد بر واردات کالاهای اساسی باید از ۳۹۵ هزار ریال به ازای هر دلار به حدود ۷۷۰ هزار ریال به ازای هر دلار افزایش یابد. بر اساس جدول فروض آرایه شده در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۳، به منظور برآورد درآمدهای نفتی، صادرات نفت و میعانات گازی معادل یک میلیون و سیصد و پنجاه هزار بشکه در روز با قیمت ۷۱ دلار در هر بشکه در نظر گرفته شده است.

علاوه بر این، به منظور برآورد درآمد حاصل از صادرات گاز طبیعی، مقدار صادرات گاز طبیعی حدود ۱۱ میلیارد متر مکعب در سال به قیمت ۰/۳۱ یورو برای هر متر مکعب در نظر گرفته شده است. افزون بر این، با توجه به گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی داخلی معادل ۶۷ هزار بشکه در روز در زیرمجموعه درآمدهای نفتی لحاظ شده است. این در حالی است که در متن تبصره مربوط به هدفمندی یارانه‌ها در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۳، منابع حاصل از فروش خوراک به پتروشیمی‌های داخلی جزو منابع قانون هدفمندی یارانه‌ها لحاظ شده که از سرجمع ارقام بودجه عمومی خارج است، اما در جدول قانون بودجه سال ۱۴۰۳ درآمد حاصل از فروش خوراک به پتروشیمی‌ها به عنوان منابع عمومی بودجه محاسبه شده است. بنابراین در سال ۱۴۰۳، از بین درآمدهای نفتی و منابع هدفمندی یارانه‌ها، یک کدام از این محل دچار کسری خواهد شد. جدول ۱۳ فروض و نحوه برآورد درآمدهای نفتی در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۳ را به تصویر می‌کشد.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای حاصل از صادرات نفتی معادل ۴۰ درصد لحاظ شد و برخلاف سال‌های گذشته، دولت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ مجوز برداشت ۲۰ واحد درصد از سهم صندوق را تحت عنوان استقراض از آن در نظر نگرفت. البته قرار دادن سهم صندوق توسعه ملی معادل ۴۰ درصد در لایحه بودجه ۱۴۰۳ محل اشکال بود، زیرا این سهم مطابق تفسیر شورای نگهبان در بودجه سال ۱۴۰۲ معادل ۴۲ درصد تعیین شده بود. با توجه به فروض عنوان شده در لایحه بودجه ۱۴۰۳، سهم ۴۰ درصدی صندوق توسعه ملی از صادرات نفت، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی برابر با ۱۵/۴ میلیارد دلار محاسبه می‌شود. با این حال، در فرآیند تبدیل لایحه به قانون سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفت، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی به ۴۵ درصد افزایش یافت. بر این اساس با توجه به فروض مورد توجه لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۳، ارزش سهم صندوق توسعه ملی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ به ۱۷/۳ میلیارد دلار افزایش خواهد یافت که اختلاف حدود ۱/۹ میلیارد دلاری با لایحه دارد. این در حالی است که ارقام درآمدهای نفتی دولت در قانون بودجه ۱۴۰۳، تغییری نسبت به لایحه نداشته و افزایش ۵ واحد درصدی سهم صندوق توسعه ملی در این زمینه لحاظ نشده است. بنابراین و بر اساس فروض در نظر گرفته شده، درآمدهای نفتی برآورد شده در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ با کسری حدوداً ۷۶۱ هزار میلیارد ریالی روبه‌رو است. برای جبران این رقم، یا باید ارزش دلار صادرات نفت و میعانات گازی بیشتر از مقدار مصوب باشد یا نرخ تسعیر درآمدهای ارزی دولت افزایش یابد. به نظر می‌رسد که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ نرخ تسعیر درآمدهای ارزی تا سقف ۱۵ میلیارد دلار برای واردات کالاهای اساسی معادل ۲۸۵ هزار ریال به ازای هر دلار لحاظ شده و فراتر از این مقدار

جدول ۱۳- برآورد درآمدهای نفتی در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۳

رشد قانون ۱۴۰۳ به قانون ۱۴۰۲ (درصد)	رشد قانون ۱۴۰۳ به لایحه ۱۴۰۳ (درصد)	قانون ۱۴۰۱	قانون ۱۴۰۲	لایحه ۱۴۰۳	قانون ۱۴۰۳	
۵/۳	۰/۰	۱,۴۰۰/۰	۱,۲۸۲/۰	۱,۳۵۰/۰	۱,۳۵۰/۰	میزان صادرات نفت و میعانات گازی (هزار بشکه در روز)
-۵۳/۸	۰/۰	۱۴۵/۰	۱۴۵/۰	۶۷/۰	۶۷/۰	فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی داخلی (هزار بشکه در روز)
-۵/۳	۰/۰	۷۰/۰	۷۵/۰	۷۱/۰	۷۱/۰	قیمت هر بشکه نفت خام (دلار)
-۵/۳	۰/۰	۶۶/۵	۷۱/۳	۶۷/۵	۶۷/۵	قیمت فروش هر بشکه میعانات گازی به واحدهای پتروشیمی (دلار)
-	-	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	سهم شرکت نفت از صادرات نفت و میعانات گازی (درصد)
-	-	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	سهم شرکت گاز از خالص صادرات گاز طبیعی (درصد)
-	-	۴۰/۰	۴۲/۰	۴۰/۰	۴۵/۰	سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز (درصد)
-	-	۴۵/۵	۴۳/۵	۴۵/۵	۴۰/۵	سهم دولت از صادرات نفت و میعانات گازی (درصد)
-	-	۸۵/۵	۸۵/۵	۸۵/۵	۸۵/۵	سهم دولت از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی داخلی (درصد)
-	-	۴۵/۵	۴۳/۵	۴۵/۵	۴۰/۵	سهم دولت از خالص صادرات گاز طبیعی (درصد)
-	-	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	سهم شرکت نفت از فروش میعانات گازی به واحدهای پتروشیمی (درصد)
۰/۰	۰/۰	۲۳۰/۰	۲۸۵/۰	۳۰۸/۰	۲۹۸/۱	میانگین وزنی نرخ تسعیر درآمدهای ارزی در بودجه (هزار ریال به ازای هر دلار)
-۴۳/۵	۰/۰	۳/۶	۶/۲	۳/۵	۳/۵	خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)
-۰/۳	۰/۰	۳۵/۸	۳۵/۱	۳۵/۰	۳۵/۰	کل درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی (میلیارد دلار)
-۵۶/۳	۰/۰	۳/۵	۳/۸	۱/۶	۱/۶	کل درآمد حاصل از فروش خوراک به پتروشیمی‌های داخلی (میلیارد دلار)
-۰/۱	۱۲/۵	۱۵/۷	۱۷/۳	۱۵/۴	۱۷/۳	سهم صندوق توسعه ملی از کل درآمدهای ارزی (میلیارد دلار)
-۵/۷	۰/۰	۵/۷	۵/۶	۵/۳	۵/۳	سهم شرکت نفت از صادرات نفتی و فروش داخلی خوراک (میلیارد دلار)
-۴۳/۵	۰/۰	۰/۵	۰/۹	۰/۵	۰/۵	سهم شرکت گاز از درآمدهای ارزی خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)
-۷/۲	-۱۱/۰	۱۶/۳	۱۵/۳	۱۵/۹	۱۴/۲	سهم دولت از کل درآمدهای ارزی صادرات نفتی (میلیارد دلار)
-۴۷/۴	-۱۱/۰	۱/۶	۲/۷	۱/۶	۱/۴	سهم دولت از کل درآمدهای ارزی خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)
-۵۶/۳	۰/۰	۳/۰	۳/۲	۱/۴	۱/۴	سهم دولت از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی (میلیارد دلار)
-	-	۰/۰	۲۰۰/۰	۰/۰	۰/۰	درآمد حاصل از تحویل نفت خام برای تولید مواد اولیه قیر (هزار میلیارد ریال)
-۱۸/۸	-۱۳/۱	۴,۸۱۰/۱	۶,۲۳۸/۱	۵,۸۲۷/۴	۵,۰۶۶/۳	سهم دولت از کل درآمدهای نفتی (هزار میلیارد ریال)

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ و قانون بودجه سال‌های ۱۴۰۱، ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ و فروض ضمنی آنها طبق گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

مالیاتی، به ترتیب با رشد ۲۴/۸ درصدی و ۶۶/۴ درصدی نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۳ و قانون بودجه سال ۱۴۰۲ مواجه شده است. در میان اجزای اصلی مالیات بر درآمد، مالیات بر مشاغل (کسبه، اصناف و موارد مشابه) و مالیات حقوق کارکنان بخش غیردولتی به ترتیب رندهای ۳۰/۰ درصدی و ۴۲/۲ درصدی را نسبت به لایحه بودجه این سال تجربه کرده‌اند. علاوه بر این، ردیف مالیات بر ثروت با کاهش ۱۹/۰ درصدی نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۳ و افزایش ۷/۵ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲ روبه‌رو شده تا سهم ۲/۹ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ داشته باشد. مالیات بر کالاها و خدمات با سهم ۳۸/۴ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی، به ترتیب رندهای ۱۱/۴ درصدی و ۷۲/۲ درصدی را نسبت به لایحه ۱۴۰۳ و قانون بودجه سال ۱۴۰۲ تجربه کرده است. از طرف دیگر، مالیات بر واردات (حقوق ورودی) در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۳ تغییری نداشته، اگرچه نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کاهش ۲/۱ درصدی را تجربه کرده و سهم ۱۰/۴ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی را به خود اختصاص داده است.

اعتبارات هزینه‌ای در قانون بودجه ۱۴۰۳ با رشد ۴/۲ درصدی نسبت به لایحه بودجه این سال به ۱۸,۷۸۷/۴ هزار میلیارد ریال رسیده است که سهم ۷۳/۳ درصدی از مصارف عمومی دارد. بدین ترتیب، کسری تراز عملیاتی با کاهش ۸/۲ درصدی، از ۳,۰۵۴/۴ هزار میلیارد ریال در لایحه تقدیمی به ۲,۸۰۵/۴ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه ۱۴۰۳ رسیده است.

در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۳، مطابق معمول نظام بودجه‌ریزی، ناترازی بودجه از طریق واگذاری دارایی‌های مالی جبران شده است. در این میان، انتشار اوراق بدهی دولت در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۳ برابر با ۲,۵۴۶/۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شده که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲ رشد ۳۶/۱ درصدی داشته است. در قانون بودجه سال ۱۴۰۳، سهم انتشار اوراق بدهی دولت از کل واگذاری دارایی‌های مالی و منابع عمومی، به ترتیب ۷۹/۸ درصد و ۹/۹ درصد محاسبه شده است که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲، به ترتیب افزایش ۱۶/۶ واحد درصدی و ۱/۰ واحد درصدی را نشان می‌دهد. افزون بر این، منابع حاصل از واگذاری شرکت‌های دولتی در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۳ معادل ۶۰۰/۰ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که ۴۳/۴ درصد کاهش را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد. در مجموع، واگذاری دارایی‌های مالی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ با رشد ۷/۸ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲ به ۳,۱۹۱/۸ هزار میلیارد ریال رسیده و سهم ۱۲/۵ درصدی از منابع عمومی دارد که نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۳ و قانون بودجه سال ۱۴۰۲ به ترتیب با کاهش ۰/۵ واحد درصدی و ۱/۸ واحد درصدی مواجه است. تملک دارایی‌های مالی با رشد ۴۲/۷ درصدی، از ۱,۹۸۵/۰ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ به ۲,۸۳۳/۰ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه سال جاری افزایش یافته است. با توجه به انتشار روزافزون اوراق بدهی دولتی از سال ۱۳۹۹ به این سو، بازپرداخت اصل اوراق مالی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲ رشد ۲۸/۵ درصدی را تجربه کرده است. بر این اساس، تراز مالی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ برابر با ۳۵۸/۸ هزار میلیارد ریال برآورد شده است. جدول ۱۴ صورت وضعیت ارقام کلان قانون بودجه ۱۴۰۳ را به نمایش می‌گذارد.

سهم دولت از درآمدهای نفتی (صادرات نفت و میعانات گازی، خالص صادرات گاز و فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی داخلی) با فروش ذکر شده در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ و با لحاظ افزایش ۵ واحد درصدی سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفتی باید به حدود ۵,۰۶۶/۳ هزار میلیارد ریال بالغ شود، در حالی که این درآمدها در قانون بودجه ۱۴۰۳، بدون تغییر نسبت به لایحه معادل ۵,۸۲۷/۴ هزار میلیارد ریال پیش‌بینی شده است. درآمدهای نفتی لحاظ‌شده در این قانون، سهم ۲۲/۷ درصدی از منابع عمومی بودجه دارد که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲ با کاهش ۷/۳ واحد درصدی مواجه است.

همچنین در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۳ برای واگذاری اموال منقول و غیرمنقول دولتی در واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای معادل ۶۱۸/۲ هزار میلیارد ریال منابع در نظر گرفته شده است که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کاهش ۴۳/۰ درصدی را تجربه کرده است، اما همچنان تحقق آن دور از دسترس می‌نماید. در مجموع، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با کاهش ۱۲/۰ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲، به ۶,۴۴۵/۶ هزار میلیارد ریال در لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۳ رسیده است.

از طرفی، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در قانون نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ رشد اندک ۶/۷ درصدی داشته است. سهم این ردیف از کل مصارف عمومی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ با افزایش ۰/۴ واحد درصدی نسبت به لایحه پیشنهادی دولت و کاهش ۲/۴ واحد درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲ به ۱۵/۶ درصد رسیده است. به این ترتیب، تراز سرمایه‌ای در قانون با کاهش ۹/۳ درصدی نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ از ۲,۶۹۵/۶ هزار میلیارد ریال به ۲,۴۴۵/۶ هزار میلیارد ریال تنزل یافته است. مازاد تراز سرمایه‌ای عمدتاً صرف جبران کسری تراز عملیاتی و پوشش هزینه‌های جاری دولت می‌شود.

در قانون بودجه سال ۱۴۰۳، سهم درآمدهای مالیاتی از کل منابع عمومی (با لحاظ حقوق ورودی) با افزایش ۱/۹ واحد درصدی نسبت به لایحه، از ۵۱/۴ درصد به ۵۳/۳ درصد رسیده است. در قانون بودجه سال جاری کل درآمدهای مالیاتی برابر با ۱۳,۶۴۵/۰ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که ۴۸/۸ درصد آن را مالیات غیرمستقیم (مالیات بر کالاها و خدمات و مالیات بر واردات) و ۵۱/۲ درصد را مالیات مستقیم (مالیات بر اشخاص حقوقی، مالیات بر درآمدها و مالیات بر ثروت) تشکیل می‌دهد. در میان اجزای مالیات مستقیم، مالیات اشخاص حقوقی رشد ۴/۰ درصدی نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۳ داشته تا سهم ۳۴/۴ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی داشته باشد. در این میان، مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی به ترتیب با رشد ۴/۸ درصدی و ۵۹/۶ درصدی نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ و قانون بودجه سال ۱۴۰۲، به حدود ۳,۷۳۰/۴ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. شایان ذکر است که در میان اجزای مالیات بر اشخاص حقوقی در قانون و لایحه بودجه سال ۱۴۰۳، ردیفی تحت عنوان «موضوع بند ب ماده ۱۵۹ قانون برنامه پنجم توسعه» در نظر گرفته شده که درآمد حاصل از آن ۵۰۰/۰ هزار میلیارد ریال برآورد شده است و احتمالاً به دریافت مالیات از بنگاه‌هایی که معافیت مالیاتی ۲۰ ساله آنها در مناطق آزاد به پایان رسیده مربوط می‌شود. همچنین مالیات بر درآمد در قانون بودجه ۱۴۰۳ با سهم ۱۳/۹ درصدی از کل درآمدهای

جدول ۱۴- ترکیب منابع و مصارف عمومی دولت در قانون بودجه ۱۴۰۳ (هزار میلیارد ریال - درصد)

عنوان	قانون ۱۴۰۳			عنوان	قانون ۱۴۰۳		
	سهم از کل منابع عمومی در قانون ۱۴۰۳	لايهه ۱۴۰۳	رشد قانون نسبت به لايحه ۱۴۰۳		سهم از کل منابع عمومی در قانون ۱۴۰۳	لايهه ۱۴۰۳	رشد قانون نسبت به لايحه ۱۴۰۳
درآمدها (عمومی)	۱۵,۹۸۳/۰	۱۴,۹۸۳/۰	۶۲/۴	هزینه‌ها (جاری)	۱۸,۷۸۷/۴	۱۸,۰۳۷/۴	۷۳/۳
درآمدهای مالیاتی	۱۳,۶۴۵/۰	۱۲,۶۴۵/۰	۵۳/۳				
درآمدهای حاصل از مالکیت دولت	۱,۳۴۹/۳	۱,۳۵۰/۰	۵/۳				
درآمدهای حاصل از فروش کالا و خدمات	۴۶۱/۵	۴۶۵/۰	۱/۸				
درآمدهای حاصل از جرایم و خسارات و متفرقه	۵۲۷/۲	۵۲۳/۰	۲/۱				
تراز عملیاتی							
تراز عملیاتی	-۲,۸۰۴/۴	-۲,۰۵۴/۴	-				
تراز عملیاتی	-۸/۲	-					
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۶,۴۴۵/۶	۶,۴۴۵/۶	۲۵/۲	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	۴,۰۰۰/۰	۳,۷۵۰/۰	۱۵/۶
منابع حاصل از نفت و فرآورده‌های نفتی	۵,۸۲۷/۴	۵,۸۲۷/۴	۲۲/۷				
منابع حاصل از فروش اموال و طرح‌های عمرانی	۶۱۸/۲	۶۱۸/۲	۲/۴				
تراز سرمایه‌ای							
تراز سرمایه‌ای	۲,۴۴۵/۶	۲,۶۹۵/۶	-				
تراز سرمایه‌ای	-۹/۳	-					
واگذاری دارایی‌های مالی	۳,۱۹۱/۸	۳,۱۹۱/۸	۱۲/۵	تملك دارایی‌های مالی	۲,۸۳۳/۰	۲,۸۳۳/۰	۱۱/۱
فروش و واگذاری انواع اوراق مالی اسلامی	۲,۵۴۶/۰	۲,۵۴۶/۰	۹/۹	اعتبارات موضوع واگذاری سهام	-	-	-
واگذاری شرکت‌های دولتی	۶۰۰/۰	۶۰۰/۰	۲/۳	بازپرداخت اصل اوراق مالی	۲,۲۰۰/۰	۲,۲۰۰/۰	۸/۶
سایر	۴۵/۸	۴۵/۸	۰/۲	بازپرداخت اصل تسهیلات بانکی	-	-	-
				تعهدات پرداخت‌نشده سال‌های قبل	-	-	-
				بازپرداخت اصل وام‌های خارجی و تعهدات	-	-	-
تراز مالی							
تراز مالی	۳۵۸/۸	۳۵۸/۸	-				
تراز مالی	۰/۰	-					

مأخذ: لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۳

عملکرد مالی دولت در فصل نخست سال ۱۴۰۳

از تحقق ۶۱/۵ درصدی کل درآمدهای مالیاتی نسبت به رقم مصوب دو ماهه قانون بودجه ۱۴۰۳ دارد. در این مدت مالیات‌های مستقیم نسبت عملکرد به مصوب ۵۸/۷ درصدی را ثبت کرده است. در زیرمجموعه مالیات‌های مستقیم، مالیات بر درآمد بالاترین نسبت عملکرد به مصوب دو ماهه (۶۵/۳ درصد) را تجربه کرده است. مالیات اشخاص حقوقی در دو ماهه نخست سال جاری با تحقق ۵۶/۴ درصدی نسبت به مصوب قانون ۱۴۰۳ به ۴۴۰/۸ هزار میلیارد ریال بالغ شده است که ۷۰/۹ درصد (معادل ۳۱۲/۳ هزار میلیارد ریال) از این مقدار متعلق

در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ کل درآمدهای مالیاتی (بدون احتساب حقوق ورودی) برابر با ۱۲,۲۲۰/۰ هزار میلیارد ریال برآورد شد که ۴۲/۸ درصد آن را مالیات غیرمستقیم (مالیات بر کالاها و خدمات) و ۵۷/۲ درصد را مالیات مستقیم (مالیات اشخاص حقوقی، مالیات بر درآمدها و مالیات بر ثروت) تشکیل می‌دهد. به این ترتیب برای دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ کل درآمد مالیاتی (بدون احتساب حقوق ورودی) حدود ۲,۰۳۶/۷ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه در نظر گرفته شد. اطلاعات منتشرشده از سوی سازمان امور مالیاتی حکایت

۱۴۰۳ حدود ۶۵/۳ درصد محقق شده و با رشد ۳۵/۴ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۲، به ۵۶۹/۹ هزار میلیارد ریال رسیده است. در این میان مالیات بر ارزش افزوده که سهم ۷۲/۸ درصدی از عملکرد مالیات بر کالاها و خدمات در دو ماهه نخست سال جاری دارد، تحقق ۶۶/۴ درصدی (معادل ۴۱۴/۸ هزار میلیارد ریال) را نسبت به مصوب دو ماهه قانون بودجه سال ۱۴۰۳ ثبت کرده است. جدول ۱۵ عملکرد درآمدهای مالیاتی را در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ به تصویر می‌کشد.

جدول ۱۵- عملکرد درآمدهای مالیاتی در دو ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۳ (هزار میلیارد ریال - درصد)

سهم اجزا از کل درآمد مالیاتی در دو ماهه ۱۴۰۳	نسبت عملکرد به مصوب دو ماهه ۱۴۰۳	رشد دو ماهه ۱۴۰۳ به دو ماهه ۱۴۰۲	عملکرد دو ماهه ۱۴۰۳	عملکرد دو ماهه ۱۴۰۲	مصوب دو دوازدهم ۱۴۰۳	قانون بودجه سال ۱۴۰۳	درآمدهای مالیاتی
۱۰۰/۰	۶۱/۵	۴۱/۳	۱,۲۵۲/۸	۸۸۶/۶	۲,۰۳۶/۷	۱۲,۲۲۰/۰	مالیات مستقیم
۵۴/۵	۵۸/۷	۴۶/۶	۶۸۲/۹	۴۶۵/۷	۱,۱۶۴/۲	۶,۹۸۵/۴	مالیات اشخاص حقوقی
۳۵/۲	۵۶/۴	۶۳/۱	۴۴۰/۸	۲۷۰/۳	۷۸۱/۳	۴,۶۸۷/۵	مالیات بر درآمد
۱۶/۵	۶۵/۳	۴۰/۶	۲۰۶/۵	۱۴۶/۹	۳۱۶/۲	۱,۸۹۷/۱	مالیات بر ثروت
۲/۸	۵۳/۳	-۲۶/۷	۳۵/۶	۴۸/۶	۶۶/۸	۴۰۰/۸	مالیات غیرمستقیم
۴۵/۵	۶۵/۳	۳۵/۴	۵۶۹/۹	۴۲۰/۹	۸۷۲/۴	۵,۲۳۴/۶	مالیات بر کالاها و خدمات
۴۵/۵	۶۵/۳	۳۵/۴	۵۶۹/۹	۴۲۰/۹	۸۷۲/۴	۵,۲۳۴/۶	

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۳؛ سازمان امور مالیاتی کشور.

بورس و اوراق بهادار و فرآیند پذیره‌نویسی بدون متعهد پذیره‌نویسی) به فروش رسید. بر این اساس، در فصل نخست سال ۱۴۰۳، کل اوراق بدهی دولتی معامله‌شده در فرآیند حراج معادل ۴۴۴/۴ هزار میلیارد ریال بود، در حالی که در دوره مشابه سال گذشته هنوز فرآیند حراج بانک مرکزی برای آن سال آغاز نشده و اوراقی از این طریق به فروش نرفته بود.

از طرف دیگر، بر اساس گزارش خزانه‌داری کل کشور، میزان خرید اوراق بدهی دولتی توسط بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در این مدت برابر با ۴۲۹/۷ هزار میلیارد ریال عنوان شده است که کاملاً متفاوت با ارقام درج شده در گزارش‌های بانک مرکزی است. مقایسه این رقم با عملکرد حراج اوراق بدهی دولتی در گزارش بانک مرکزی گویای آن است که بانک‌ها حدود ۷۰/۷ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولتی را به جای خرید مستقیم از کارگزاری بانک مرکزی در بازار پول، به صورت غیرمستقیم از بازار سرمایه خریداری کرده‌اند تا سهم بانک‌ها از خرید اوراق بدهی منتشرشده در سال ۱۴۰۳ به حدود ۹۷ درصد برسد.

جدول ۱۶ وضعیت عرضه، تقاضا و معاملات ثبت‌شده اوراق بدهی دولتی را در فرآیند حراج در فصل نخست سال ۱۴۰۳ نشان می‌دهد.

جدول ۱۶- صورت وضعیت حراج اوراق بدهی نقدی دولت در بازار پول و سرمایه در سه‌ماهه نخست سال ۱۴۰۳ (هزار میلیارد ریال - درصد)

ماه	میزان عرضه اولیه	میزان تقاضای بانک‌ها در حراج	میزان معاملات حراج در بازار پول	فروش اوراق موضوع حراج در بازار سرمایه	کل معاملات حراج در بازار پول و سرمایه
اردیبهشت	۱,۰۴۸/۶	۱۱/۹	۱۰/۹	۱۰/۰	۲۰/۹
خرداد	۱,۶۶۵/۲	۳۴۸/۱	۳۴۸/۱	۷۵/۴	۴۲۳/۵
جمع	۲,۷۱۳/۸	۳۶۰/۰	۳۵۹/۰	۸۵/۴	۴۴۴/۴

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش هفتگی حراج اوراق بدهی دولت.

جدای از فرآیند حراج، دولت به دو شیوه دیگر دست به انتشار اوراق بدهی می‌زند: یکی پذیره‌نویسی اوراق مرابحه همراه با متعهد پذیره‌نویسی در بازار سرمایه (اینجا هم نماد اوراق مربوطه اراد است) و دیگری ارایه اسناد خزانه اسلامی به پیمانکاران طلبکار از دولت با نماد «خزانه». در فصل نخست سال جاری واگذاری اوراق نقدی و غیرنقدی به این دو شیوه صورت نپذیرفته است. از نیمه دوم مردادماه سال ۱۴۰۰ به این سو، معاملات بازار اوراق بدهی (مجموع بازار اولیه و ثانویه) به

به مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی است. علاوه بر این، مالیات بر ثروت با نسبت عملکرد به مصوب ۵۳/۳ درصدی، کاهش ۲۶/۷ درصدی را نسبت به عملکرد دو ماهه نخست سال ۱۴۰۲ تجربه کرده و به حدود ۳۵/۶ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. در این مدت، مالیات بر نقل و انتقال سهام با تحقق ۳۵/۵ درصدی نسبت به مصوب دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳، حدود ۸/۵ هزار میلیارد ریال عملکرد داشته است. علاوه بر این، مالیات بر کالاها و خدمات در دو ماهه ابتدایی سال

انتشار اوراق بدهی دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ با افزایش ۶۱/۳ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲ در سطح ۲,۵۴۶/۰ هزار میلیارد ریال برای کل سال تصویب شد. با این حال انتشار اوراق بدهی دولتی در سال ۱۴۰۲ حدود ۳,۵۱۳ هزار میلیارد ریال تحقق یافت. بنابراین انتشار اوراق بدهی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ نسبت به عملکرد سال ۱۴۰۲ کاهش ۲۷/۵ درصدی را تجربه کرد. بر این اساس، بانک مرکزی با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی از دهه دوم اردیبهشت‌ماه سال ۱۴۰۳ شروع به برگزاری حراج هفتگی اوراق بدهی دولتی در بازار بین بانکی (بازار پول) و بازار سرمایه کرد.

در این فرآیند تا انتهای خردادماه سال جاری در هشت مرحله حراج، ۶۶۰/۰ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولتی اوراق مرابحه بدهی دولتی با نماد «اراد» منتشر شد که عرضه آن در این هشت مرحله به طور تجمعی به حدود ۲,۷۱۳/۸ هزار میلیارد ریال بالغ شد. این عرضه با تقاضای ۳۶۰/۰ هزار میلیارد ریالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی مواجه شد و نهایتاً وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان عامل اصلی تصمیم‌گیرنده، با ۳۵۹/۰ هزار میلیارد ریال آن موافقت کرد. علاوه بر این، ۸۵/۴ هزار میلیارد ریال از اوراق بدهی دولتی موضوع حراج، نهایتاً در بازار سرمایه (سامانه مظنه‌گیری سازمان

این روند در فصل نخست سال ۱۴۰۳ نیز تداوم یافته، به گونه‌ای که بانک‌ها در این مدت حدود ۷۷/۰ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی به صورت خالص از بازارهای اولیه و ثانویه خریداری کرده‌اند. بر این اساس، انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی توسط بانک‌ها از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای خردادماه ۱۴۰۳ حدود ۹۷۴ هزار میلیارد ریال برآورد شده است.

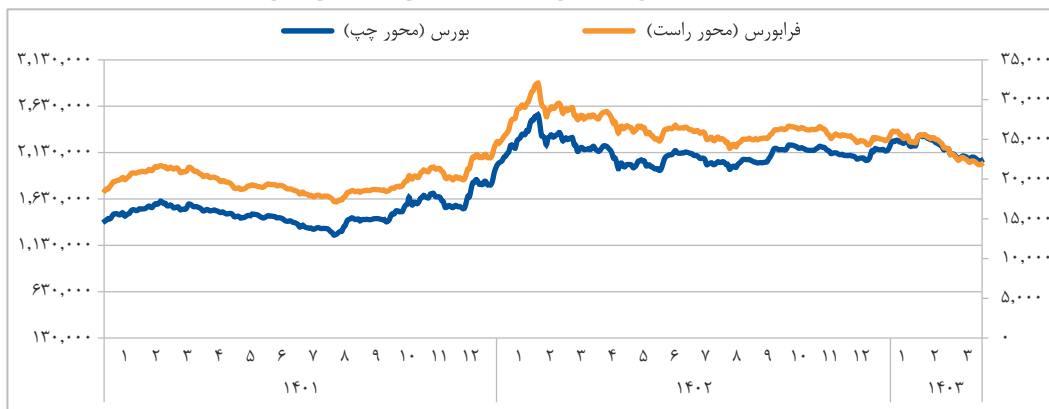
بانک مرکزی صرفاً مربوط به بازار ثانویه است. بانک‌ها نیز که از نیمه دوم مردادماه تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۰، بیشتر به عنوان فروشنده اوراق بدهی فعالیت داشتند (انباشت خالص خرید منفی ۵۵۶/۳ هزار میلیارد ریالی در بازارهای اولیه و ثانویه)، در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ عمدتاً در نقش خریدار ظاهر شده و حدود ۱,۴۵۲/۸ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی به صورت خالص از بازارهای اولیه و ثانویه خریداری کردند.

۷. بازار سرمایه

سیاسی و اقتصادی مختلف بازار سرمایه ایران را با ریسک‌های متعددی مواجه کردند. افزایش تنش‌های منطقه‌ای، درگذشت رییس‌جمهور ایران و هیأت همراه، کاهش دامنه نوسان بازار سرمایه و افزایش نرخ‌های بهره را می‌توان به عنوان مهمترین محرک‌های نزولی بازار سرمایه در فصل بهار سال جاری قلمداد کرد. در نتیجه این تحولات، شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در پایان خردادماه ۱۴۰۳ نسبت به پایان سال ۱۴۰۲ به ترتیب حدود ۶/۹ درصد و ۱۳/۷ درصد کاهش یافتند. نمودار ۱۰ تحولات روزانه شاخص‌های کل بورس و فرابورس را از ابتدای سال ۱۴۰۱ تا انتهای فصل نخست سال ۱۴۰۳ به تصویر می‌کشد. روند این دو بازار اگرچه بسیار مشابه است، اما بازدهی بورس در دوره مورد بررسی نسبت به فرابورس اندکی بیشتر بوده است.

در زمستان سال ۱۴۰۲، بازار سرمایه ایران با چالش‌های متعددی مواجه شد. ابلاغ دستورالعمل انتشار گواهی سپرده ۳۰ درصدی به سیستم بانکی کشور، محدودیت‌های خوراک گاز در صنایع پتروشیمی و فولادی، تشدید تنش در منطقه خاورمیانه و رونق در بازارهای موازی (رمزارزها و طلا) روند قیمت‌ها در بازار سرمایه را در دو ماه ابتدایی زمستان ۱۴۰۲ نزولی کرد، به نحوی که شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در پایان بهمن‌ماه ۱۴۰۲ نسبت به پایان آذرماه ۱۴۰۲ به ترتیب حدود ۶/۳ درصد و ۶/۶ درصد کاهش یافتند. البته در ماه پایانی سال مقداری از این افت شاخص‌ها جبران شد تا بازدهی بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در زمستان ۱۴۰۲ به ترتیب منفی ۰/۷ درصد و منفی ۴/۶ درصد رقم بخورد. در فصل بهار سال ۱۴۰۳ نیز رخدادهای

نمودار ۱۰- شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

تهران برای اولین بار در نیمه دوم سال ۱۴۰۲ آغاز به کار کرد. این بازار، مانند بازارهای اصلی و فرعی بورس، یکی از بازارهای زیرمجموعه شرکت بورس تهران به شمار می‌رود که سهام شرکت‌های پروژه، صندوق‌های جسورانه و صندوق‌های خصوصی در آن عرضه می‌شوند. جدول ۱۷ ارزش معاملات بازارهای مختلف بورس اوراق بهادار تهران را در فصل نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ با هم مقایسه می‌کند.

مجموع ارزش معاملات بورس اوراق بهادار تهران در فصل نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۲، حدود ۵۱/۵ درصد کاهش یافته است. در فصل نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به دوره مشابه سال گذشته، بیشترین افزایش و کاهش ارزش معاملات در بورس اوراق بهادار تهران به ترتیب مربوط به بازار اوراق بدهی با ۲۶/۵ درصد و بازار سهام با ۷۴/۴ درصد بوده است. همچنین بازار سرمایه‌گذاری حرفه‌ای بورس اوراق بهادار

جدول ۱۷- ارزش معاملات بازارهای مختلف بورس اوراق بهادار تهران در فصل نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر	سه ماهه نخست ۱۴۰۳	سه ماهه نخست ۱۴۰۲	
-۷۴/۴	۱,۴۱۶	۵,۵۲۳	سهام
۲۶/۵	۳۴۴	۲۷۲	اوراق بدهی
-۲/۸	۷۰	۷۲	مشتقه
-۰/۸	۱,۹۸۴	۲,۰۰۰	صندوق‌های قابل معامله
-	۶	-	سرمایه‌گذاری حرفه‌ای
-۵۱/۵	۳,۸۱۹	۷,۸۶۷	مجموع

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir>

سال ۱۴۰۲ به ۱۹۷ میلیون ریال در مدت مشابه سال ۱۴۰۳ افزایش یافته است. این افزایش علاوه بر تورم، می‌تواند از خروج بخشی از سرمایه‌های خرد از بورس اوراق بهادار تهران حکایت داشته باشد. در جدول ۱۸ حجم، دفعات و متوسط ارزش هر دفعه معامله در بورس اوراق بهادار تهران به تفکیک انواع بازار در فصل نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ نمایش داده شده است.

حجم معاملات بورس اوراق بهادار تهران در فصل نخست سال ۱۴۰۳ به ۴۹۰/۴ میلیارد سهم یا ورقه رسید که حدود ۵۱/۴ درصد نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۲ کاهش یافته است. همچنین تعداد دفعات معاملات در فصل نخست سال ۱۴۰۳ نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۲ حدود ۶۶/۰ درصد کاهش یافته است. به موازات، متوسط ارزش هر دفعه معامله در بورس اوراق بهادار تهران از ۱۳۸ میلیون ریال در فصل نخست

جدول ۱۸- حجم معاملات، دفعات معاملات و ارزش هر دفعه معامله در فصل نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳

بازار	حجم معاملات		درصد تغییر	دفعات معاملات		متوسط ارزش هر دفعه معامله
	(میلیون سهم یا ورقه)			(هزار دفعه)		
	سه ماهه نخست ۱۴۰۲	سه ماهه نخست ۱۴۰۳		درصد تغییر	درصد تغییر	
سهام	۹۰۵،۱۶۱	۳۷۸،۲۹۴	-۵۸/۲	۱۲،۸۱۴	۵۰،۶۹۷	-۷۴/۷
اوراق بدهی	۲۸۴	۳۵۱	۲۳/۶	۳	۳	-۲۱/۴
مشتقه	۴۱۱	۴،۲۴۶	۹۳۳/۱	۲،۲۱۶	۱،۱۵۵	۹۱/۹
سرمایه‌گذاری حرفه‌ای	۰	۳،۵۹۳	-	۵۶	۰	-
صندوق‌های قابل معامله	۱۰۳،۲۱۹	۱۰۳،۹۴۲	۰/۷	۴،۲۵۳	۵۰،۲۲۴	-۱۵/۳
کل	۱،۰۰۹،۰۷۵	۴۹۰،۴۲۶	-۵۱/۴	۱۹،۳۴۲	۵۶،۸۷۹	-۶۶/۰

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir>

بورس اوراق بهادار تهران حاکی از آن است که در فصل نخست سال ۱۴۰۳ به طور متوسط شرکت‌های کوچکتر با کاهش قیمت سهام بیشتری نسبت به شرکت‌های بزرگتر مواجه شده‌اند. شاخص آزاد شناور^۷ بورس اوراق بهادار تهران در انتهای فصل نخست سال ۱۴۰۳ با ۷/۲ درصد کاهش نسبت به انتهای سال ۱۴۰۲ به ۲،۶۴۴/۰ هزار واحد رسید. میزان کاهش شاخص آزاد شناور بسیار نزدیک به کاهش شاخص کل بوده است. جدول ۱۹ برخی از مهمترین شاخص‌های بورس اوراق بهادار تهران را به تصویر می‌کشد.

ارزش بازار در بورس اوراق بهادار تهران در انتهای فصل نخست سال ۱۴۰۳ با ۷/۵ درصد کاهش نسبت به انتهای سال ۱۴۰۲ به ۷۳،۴۷۷ هزار میلیارد ریال رسید.

همچنین ارزش بازار فرابورس ایران با ۱۰/۳ درصد کاهش نسبت به انتهای سال ۱۴۰۲، به ۲۲،۱۷۶/۹ هزار میلیارد ریال در پایان فصل نخست سال ۱۴۰۳ رسید. شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و شاخص کل هم‌وزن در این بازه سه ماهه به ترتیب ۶/۹ درصد و ۱۰/۳ درصد کاهش یافته‌اند. کاهش بیشتر شاخص هم‌وزن از شاخص کل

جدول ۱۹- برخی از شاخص‌های بورس اوراق بهادار تهران در پایان فصل نخست سال ۱۴۰۳ و پایان سال ۱۴۰۲

عنوان	ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	شاخص کل هم‌وزن (هزار واحد)	شاخص کل (هزار واحد)	شاخص مالی (هزار واحد)	شاخص صنعت (هزار واحد)	شاخص آزاد شناور (هزار واحد)
انتهای خرداد ۱۴۰۳	۷۳،۴۷۷	۶۶۶	۲،۰۴۴	۱،۷۹۶	۱،۹۴۴	۲،۶۴۴
انتهای اسفند ۱۴۰۲	۷۹،۴۰۸	۷۴۳	۲،۱۹۵	۱،۹۱۸	۲،۰۹۰	۲،۸۵۱
درصد تغییر	-۷/۵	-۱۰/۳	-۶/۹	-۶/۴	-۷/۰	-۷/۲

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir>

از طریق انتشار اوراق بدهی و ۱/۸ درصد آن از طریق اوراق اختیار فروش تبعی صورت گرفت. جدول ۲۰ جزئیات روش‌های مختلف تأمین مالی شرکت‌های بورسی را در فصل نخست سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ با هم مقایسه می‌کند.

شرکت‌های حاضر در بورس اوراق بهادار تهران از ابتدای سال تا انتهای خردادماه سال ۱۴۰۳ معادل ۱،۰۷۶/۶ هزار میلیارد ریال تأمین مالی انجام دادند که حدود ۹۰/۱ درصد آن از طریق افزایش سرمایه (مطالبات و آورده نقدی یا اندوخته‌ها و سود انباشته) و ۸/۱ درصد آن

جدول ۲۰- روش‌های تأمین مالی شرکت‌های حاضر در بورس (میلیارد ریال)

درصد تغییر ارزش فصل نخست ۱۴۰۳ به ۱۴۰۲	فصل نخست ۱۴۰۳		فصل نخست ۱۴۰۲		جمع کل
	سهام از کل (درصد)	ارزش	سهام از کل (درصد)	ارزش	
۱۸۲/۰	۱۰۰/۰	۱،۰۷۶/۵	۱۰۰/۰	۳۸۱/۸	افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی و صرف سهام)
۱۷۷/۴	۹۰/۱	۹۷۰/۲	۹۱/۶	۳۴۹/۷	عرضه اولیه
-	۰/۰	۰/۰	۲/۵	۹/۷	انتشار اوراق بدهی
۳۰۵/۴	۸/۱	۸۶/۸	۵/۶	۲۱/۴	انتشار اوراق اختیار فروش تبعی
۱،۸۵۵/۴	۱/۸	۱۹/۶	۰/۳	۱/۰	

مأخذ: شرکت بورس اوراق بهادار تهران، مدیریت امار و اطلاعات، گزارش تفصیلی ماهانه بازار، خردادماه ۱۴۰۳

۷. شناوری سهام یک شرکت نشان‌دهنده آن بخش از سهام شرکت است که توسط معامله‌گران کوتاه‌مدت خرید و فروش می‌شود. به عبارت دیگر، آن بخش از سهام شرکت که در مالکیت سهامداران بلندمدت، عمده و شرکت‌های بزرگ نیست. افزایش شناوری سهام شرکت‌ها در بازار سرمایه منجر به کاهش دستکاری قیمت، کاهش ریسک نقدشوندگی سهام و کاهش حباب قیمتی در بازار می‌شود. شاخص آزاد شناور بورس اوراق بهادار تهران، تغییرات ارزش شرکت‌ها در این بازار را بر وزن درصد سهام شناور آنها محاسبه می‌کند.

۸. سایر تحولات

تمایز سیاست‌های پولی و مالی نامزدهای انتخابات در ایران داشت. اگر مسیر این سیاست‌ها مشخص بود، با ارزیابی این که کدام سیاست به کنترل تورم و افزایش رشد اقتصادی منجر می‌شود، می‌شد قضاوت کرد که حقوق‌ها در کدام دولت، نه تنها به اندازه تورم، بلکه بیشتر از تورم افزایش خواهد یافت. در واقع، در شرایط رشد اقتصادی بالا و تورم پایین، درآمد سرانه افزایش یافته و توزیع درآمد بهبود خواهد یافت.

دستمزدها در هر اقتصادی تابع شرایط کلان آن اقتصاد خواهند بود و نمی‌توان با بخشنامه و دستور، افزایش رفاه برای آن جامعه فراهم کرد. بنابراین بهتر بود هم مطالبه عمومی و هم وعده‌های انتخاباتی نامزدها با رویکرد کلان اقتصادی شفاف و حزبی تناظر داشت، نه سیاست‌ها و وعده‌های پراکنده و جزیره‌ای گاه‌متناقض و متضاد با شرایط بهینه اقتصاد کلان.

انتخابات چهاردهمین دوره ریاست جمهوری ایران در تیرماه ۱۴۰۳ برگزار شد. همچون سایر انتخابات برگزار شده ریاست جمهوری، بازار وعده‌های اقتصادی نامزدهای این دوره نیز داغ بود. از انرژی، سفر، مسکن و زمین رایگان گرفته تا افزایش حقوق متناسب با تورم، در میان این وعده‌ها دیده می‌شدند. در شرایطی که کسری فزاینده بودجه دولت منجر به انتشار حجم قابل توجه اوراق، مازاد بر سقف قانون بودجه شده و این مهم منابع مالی در اختیار بخش خصوصی را به شدت کاهش داده و علاوه بر افزایش نرخ‌های بهره، افزایش پایه پولی و تورم را به همراه داشته، تناقض این وعده‌ها با کنترل تورم و پرهیز از رکود خارج از دایره توجه قرار گرفته است. از آنجایی که رویکرد اقتصادی جریان‌های سیاسی در ایران به طور شفاف مشخص نبوده و حتی نامزدهای انتخابات به طور شفاف نمایندگی احزاب مشخص را ندارند، نمی‌توان قضاوتی در مورد

۹. نکات کلیدی

- اطلاعات منتشرشده از سوی سازمان امور مالیاتی کشور حکایت از تحقق ۶۱/۵ درصدی کل درآمدهای مالیاتی (بدون حقوق ورودی) نسبت به رقم مصوب دو ماهه قانون بودجه ۱۴۰۳ دارد. همچنین از مجموع اوراق بدهی دولتی منتشرشده در حراج‌های هفتگی بانک مرکزی در فصل نخست سال ۱۴۰۳ (معادل ۶۶۰/۰ هزار میلیارد ریال)، حدود ۴۴۴ هزار میلیارد ریال آن واگذار شده است. حراج اوراق بدهی دولتی در سال ۱۴۰۳ زودتر از سال‌های گذشته شروع شد که می‌تواند نشانه‌ای از تشدید کسری بودجه در سال جاری باشد. متعاقباً عملیات بازار باز بانک مرکزی نیز در جهت مدیریت نقدینگی بانک‌ها و نرخ سود بازار بین بانکی برای تحقق اهداف اعلامی سیاست‌های پولی ایفای نقش نموده است.
- از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای خرداد سال ۱۴۰۳، انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی از سوی بانک مرکزی و صندوق‌ها به ترتیب حدود ۲,۲۶۵/۳ هزار میلیارد ریال و ۲,۳۴۹/۵ هزار میلیارد ریال گزارش شده است. همچنین انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی توسط بانک‌ها از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای فصل نخست سال ۱۴۰۳ حدود ۹۷۴ هزار میلیارد ریال برآورد شده است.
- خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی که به دلیل خرید ارزهای نفتی از دولت، خرید ارزهای صندوق توسعه ملی در پی استقراض دولت از این صندوق و همچنین به دلیل افزایش نرخ تسعیر، عمدتاً اثر افزایشی بر پایه پولی داشته، در طول یک سال منتهی به بهمن‌ماه سال ۱۴۰۲ با کاهش ۱۰/۶ درصدی، از جمله عوامل کاهنده رشد پایه پولی در دوره مورد بررسی بوده است. این کاهش عمدتاً ناشی از فروش ارزهای خارجی در اختیار بانک مرکزی بوده است. به لطف این سیاست و همچنین در پی سیاست کنترل مقداری ترازنامه بانک‌ها، نرخ رشد نقدینگی و پایه پولی در پایان سال ۱۴۰۲ به ترتیب ۲۴/۳ درصد و ۲۸/۱ درصد فراتر نرفته است.
- عدم انتشار به موقع شاخص‌های آماری در بخش‌های اصلی اقتصاد در فصل نخست سال جاری نقطه ضعف بزرگی در فرآیند سیاست‌گذاری اقتصادی تلقی می‌شود. فقدان آمارهای اقتصادی مانع از انجام تحلیل دقیق فعالیت‌های اقتصادی و آرایه چشم‌انداز مناسب می‌شود. این مهم منجر به گسترش نااطمینانی شده و فضای کسب‌وکار و تصمیم‌سازی اقتصادی و تجاری را با ریسک بیشتری مواجه می‌کند.

- طبق گزارش بانک مرکزی، رشد اقتصادی در سال ۱۴۰۲ معادل مثبت ۴/۵ درصد بوده که بیش از یک چهارم آن از رشد قابل توجه ۱۴/۷ درصدی بخش نفت در این مدت نشأت گرفته است. رشد بخش نفت در زمستان این سال نسبت به فصل‌های قبل از آن کاهش یافته است. مصرف خصوصی و تشکیل سرمایه ثابت ناخالص نیز در این سال رشدهای به ترتیب ۴/۱ درصدی و ۷/۲ درصدی را به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ تجربه کرده‌اند.
- کل تولید نفت خام کشور در ماه مه ۲۰۲۴ به ۳/۲ میلیون بشکه در روز رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل، رشد ۱۹/۶ درصدی را نشان می‌دهد. اطلاعات غیررسمی از افزایش صادرات نفتی در بهار ۱۴۰۳ حکایت دارند. تداوم افزایش صادرات نفتی و وجود آرامش در صحنه روابط خارجی می‌تواند به کاهش انتظارات تورمی کمک کند.
- در سال ۱۴۰۲ نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر با کاهش ۰/۹ واحد درصدی نسبت به سال ۱۴۰۱، به ۸/۱ درصد رسیده است. در این سال سهم بیکاری افراد دارای تحصیلات دانشگاهی از کل بیکاری کشور به حدود ۴۱/۳ درصد رسیده که نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش حدود ۰/۳ واحد درصدی داشته است.
- در دو ماهه نخست سال ۱۴۰۳ ارزش صادرات گمرکی کشور با افزایش ۲/۸ درصدی و ارزش واردات گمرکی کشور با افزایش ۹/۲ درصدی همراه بوده است.
- نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال ایران که در اوایل سال جدید از مرز ۶۰۰ هزار ریال فراتر رفته بود، در واپسین روزهای فروردین ۱۴۰۳ به ۷۰۰ هزار ریال نیز نزدیک شد که عمدتاً ناشی از تنش بین ایران و اسراییل در پی حمله به کنسولگری ایران در سوریه بود. به طور کلی بازار ارز ایران در بهار ۱۴۰۳ نسبت به فصل مشابه سال قبل شاهد فرار و فرود بیشتری بود. میانگین قیمت هر دلار آمریکا در بازار آزاد ایران در بهار ۱۴۰۳ به حدود ۶۱۱ هزار ریال رسید که حدود ۲۱/۰ درصد نسبت به میانگین ۵۰۷ هزار ریالی در بهار سال ۱۴۰۲ بیشتر است.
- روند کاهشی نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده که از اردیبهشت ۱۴۰۲ آغاز شده بود، در بهار ۱۴۰۳ نیز ادامه یافت و پس از یک سال و نیم، این نرخ در اولین ماه امسال به زیر ۴۰ درصد و در نهایت در سومین ماه سال به ۳۶/۱ درصد تنزل یافت.

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | بهار ۱۴۰۳

تهیه شده در مرکز تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
کارشناسان: حسین سلطان آبادی، آریین آقابییگی، یاسر پاکدامن، باقر قاندي

طراح ساختار بصری: حنا نه نیازمند
گرافیکست و صفحه آرا: میترا دهقانی

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم، شماره ۲

فکس ۹۱۲۱ ۲۳۸۳ (۰۲۱)

تلفن ۴۲۱۷ ۸۰۰۰ (۰۲۱)

صندوق پستی ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵

کد پستی ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷

www.middleeastbank.ir

info@middleeastbank.ir